

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 91 - no. 3 - maart 1989

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**

Opgericht 1897

Hoofredacteur

J. Beetsma

Redaktieleden

M.L. Boerjan, N. de Jong, J.M.A. Pos

Vaste medewerkers

A. Neve, O. de Kat, J.J. Speelziek, Ko Zoet

Bureauredactie

M.J.E.M. Canters

Ledenblad

Oplage 8200

Verschijnt 11x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers

f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven

op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**

VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon

VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Openingstijden

Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro

VBBN (vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie

ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.

VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk

Drukkerij Modern B.V. Bennekom

INHOUD

Van de redactie	71
Radioactieve besmetting van Nederlandse heide- honing	drs. J.D. Kerkvliet 72
De teelt van veldbonen nu en in het verleden	Iz. de Hullu 74
Bent u bij?	Otto de Kat 75
Portret van een imker, Jaap Schouten	Otto de Kat en Ko Zoet 76
Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst	Sjef Szarzynski 77
De kunststofbijenkast (vervolg)	G. Henseler 78
Gezegden	J.J. Speelziek 78
De honingmarkt	P.C. Muntjewerf 79
Slecht georganiseerde varroamijtbestrijding in Oostenrijk	J. Beetsma 80
Bijenplant in beeld	Arjen Neve 81
Over samenwerking gesproken!	Rob Heuweekemeijer, W.G. Martens 82
Van imker tot imker	Ko Zoet 83
't Groentje 90 jaar geleden	Ko Zoet 87
De lezer schrijft	G. van Dijk, Deventer 88
	D. Lems, Leusden
Reactie op de commentaren van Duchateau en Kraai op de boekbespreking van Speelziek	C. van Hengstum 89
„De Veluwezoom” 90 jaar	A.R. Schippers 90
Honingkeuring groep Overijssel-West in Zwolle	H. Wubbolts 90
Bijenmarkt te Drachten	H.J.J. van den Broek 91
Succesvolle Renkumse honingkeuring	Frans Janssen 92
Kennismaking met de nieuwe Hoofdbestuursleden	92
Indiening van onderzoeksvoorstellen van het Landelijk Proefbedrijf voor Insektenbestuiving en Bijenhoudersrij „Ambrosiushoeve”	Dr.Ir. C. van Heemert 94
Tips van het Consulentenschap	95
Antwoorden van „Bent U bij?”	96
Kort verslag van de koolzaadadracht in de Flevo- polder, 1988	L. de Jong, Bemmelen 96
Cursussen	97
Imkersagenda	97

bij de VOORPLAAT

Een bijenstal in Diekirch (Luxemburg). Foto ingezonden door de heer Ph.W.G. Boucher uit Midlaren. De romantische benadering van dit idyllische plaatje door de inzender luidt als volgt: 'een stal met nieuwe kasten en actieve volken is mooi maar een vervallen stal overgroeid met klimop, oude verbleekte, omgevallen en verrotte kasten, die toch de sporen dragen van aandacht en liefde voor de imkerij, dat is fascinerend, dat prikkelt de fantasie. Ieder kan hier zijn eigen geschiedenis bij maken, onbespied en zonder lastig gevallen te worden door de voormalige imker'.

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties en speurbijltjes **voor de 1e van de maand**, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het Bijenhuis sturen. Tekst bij voorkeur typen; foto's liefst zwart/wit. Het maandschrift verschijnt omstreeks de 10de van de maand.

jaargang 91 - nummer 3 - maart 1989

VAN DE REDACTIE

Het uitwinteren

Het is nu begin februari. De zon schijnt volop, de temperatuur overdag loopt op tot 14°C en de bijen halen stuifmeel van de crocussen en de els. Het is een duidelijke zaak, de volken zullen deze 'winter' geen last van roer hebben. Alhoewel de kans op een periode met echt winterweer steeds kleiner wordt, moeten we er wel rekening mee houden, dat zo'n periode alsnog komt. Vooral tijdens een 'warme' winter moeten we er aan denken, dat de voedselvoorraad in de volken opraakt. Controleer dus de mulstrepen op de onderlegger of varroabodem. De wintertros werd steeds weer verbroken en daarom zullen de bijen veel voedsel opgemaakt hebben. Mocht de nood aan de man komen, dan kunt u borstplaat op de bovenlatten van de ramen leggen. In de Imkersencyclopedie pagina 45 – 46 staat beschreven hoe u borstplaat kunt maken.

Een laat-invallende winter is een ramp voor de ontwikkeling van onze volken. Het broednest komt nu al aardig op gang en door de voederactiviteit zullen de winterbijen uitgeput raken. Uit een onderzoek van Brouwers (1983) is gebleken, dat in een later stadium de voederactiviteit alleen door jonge bijen wordt uitgevoerd. Moch er dus door laat invallende koude een broedstop komen, dan zijn er in april niet voldoende jonge voedsters aanwezig om het broednest uit te breiden, terwijl de winterbijen sterven.

Literatuur:

E.V.M. Brouwers (1983). Activation of the hypopharyngeal glands of honeybees in winter. J. apic. Res 22 (3): 137-141.

Enkele schrijvers van bijdragen van het Groentje werden ongerust vanwege het feit, dat hun bijdragen nog niet verschenen waren. Hiervoor bieden wij hen onze excuses aan.

Na het ontvangen van het maart-nummer zullen de meesten van hen weer opgelucht kunnen ademen. De redenen voor het uitstellen van publicatie zijn:

1. wij trachten de omvang voor het maandschrift op 32 bladzijden te houden,
2. aankondiging van en toelichting over een bijeenkomst zijn aan een bepaalde datum gebonden en krijgen daarom voorrang,
3. de aantrekkelijke kerstpuzzel nam 4 bladzijden in beslag en
4. de verslagen en financiële overzichten van de VBBN, ten behoeve van de Algemene Vergadering, nam 12 bladzijden in beslag. Om deze reden hebben we aan het februari-nummer 4 bladzijden toegevoegd.

100 jaar VBBN

OPROEP

Welke historici, die tevens imker zijn, zijn bereid om in teamverband medewerking te verlenen aan het samenstellen van een geschiedkundig overzicht van de bijenhouderij in Nederland in al zijn verscheidenheid.

Het Bestuur zoekt onder de leden enkele gemotiveerde en gekwalificeerde deskundigen, met een vlotte pen, die, begeleid door Prof. dr. A.M. van der Woude van de Vakgroep Agrarische Geschiedenis van de Landbouwwuniversiteit in Wageningen, dit belangrijke werk willen uitvoeren. Gelieve uw reactie op te willen sturen aan het secretariaat van de VBBN, Bijenhuis, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen.

Correctie op Financieel verslag in het februari-nummer

Het zetduiveltje is gek op cijfertjes: op blz. 47 - 5e regel van onder: 'doorbelast aan afdeling Handel moet u lezen: '21.280' i.p.v. '23.280'.

Onze excuses voor de fout.

Foto's voor het Groentje gevraagd

De redactie heeft regelmatig behoefte aan originele en goede dia's of foto's van haalbijen (waaronder waterhaalsters), werksters, darren en koningin op de raat, verschillende typen broedcellen en opstellingen van kasten. Graag zouden wij dit materiaal, voorzien van naam en adres, van u willen ontvangen. Bij het plaatsen van de afbeelding in het Maandschrift wordt uw naam en woonplaats vermeld en u ontvangt een cadeaubon, te besteden in het Bijenhuis, ter waarde van f 15,-. De dia of foto wordt dan eigendom van de VBBN.

de redactie

Radioactieve besmetting van Nederlandse heidehoning

drs. J.D. Kerkvliet,

Rijks Keuringsdienst van Waren Haarlem

Resultaten van de oogst 1988

Ongeveer 1 jaar geleden werd in dit blad melding gemaakt van de besmetting van Nederlandse heidehoning met radioactief cesium, deze zou afkomstig zijn van het ongeval te Tsjernobyl in april 1986 (Kerkvliet, 1988). In dit artikel werd er ook op gewezen dat alle andere levensmiddelen nagenoeg vrij waren van dit cesium¹³⁴⁺¹³⁷, maar dat alleen heidehoning en sommige wilde paddestoelen nog besmet waren. Inmiddels is gebleken dat in de landen om ons heen, zoals West-Duitsland (Lüneburger heide), Noorwegen, Zweden, Engeland, hetzelfde probleem speelt (Dustman en van der Ohe, 1988). Het is opmerkelijk dat in de heidehoningsoorten uit Zuid-Frankrijk nauwelijks cesium voorkomt.

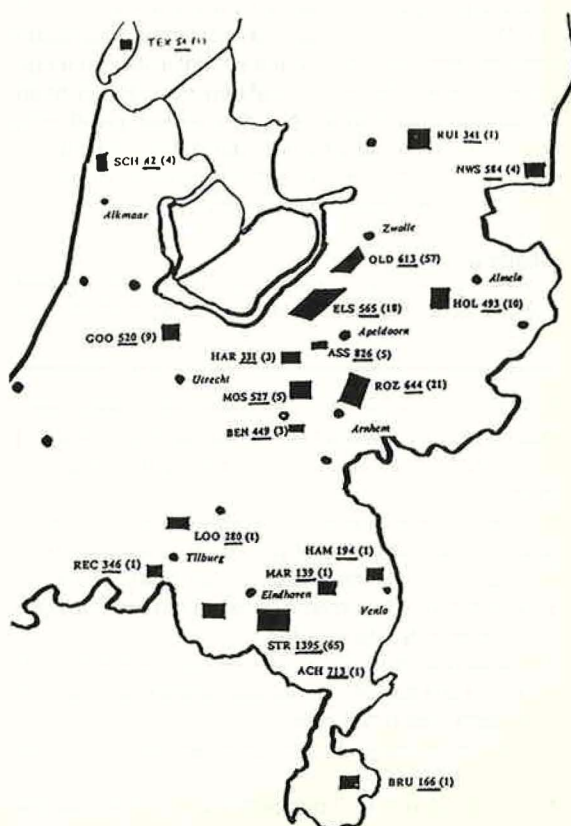
Inzending heidehoning

Omdat het te verwachten was dat onze Nederlandse heidehoning nog steeds radioactief besmet zou kunnen zijn, werd via de imkerorganisaties een oproep gedaan om heidehoning in te zenden voor het onderzoek op radioactiviteit. Het doel van dit onderzoek was tweeledig. Ten eerste om de mate van radioactieve besmetting van de Nederlandse heidevelden vast te stellen, zodat in de toekomst wellicht bepaalde heidevelden beter door de imkers gemeden kunnen worden. Ten tweede om, indien in een honing een hogere waarde dan 600 Becquerel cesium¹³⁴⁺¹³⁷ per kg aangetroffen werd, de betreffende imker te informeren dat de gewonnen heidehoning niet verhandeld mag worden. Er geldt namelijk voor alle levensmiddelen een bovengrens van 600 Bq/kg (melk, melkproducten en zuigelingenvoeding 370 Bq/kg). ('Regeling Normen radioactiviteit van cesium in eet- en drinkwaren van 10 juni 1986', Warenwet.

Resultaten van de oogst 1988

In totaal werden, via deze oproep, 214 monsters heidehoning van Nederlandse imkers ontvangen en gemeten op gehalten cesium¹³⁴ en cesium¹³⁷. In tabel 1 zijn de resultaten per heideveld vermeld en in figuur 1 zijn de voornaamste resultaten op de kaart van Nederland uitgezet. Er kwamen vooral veel honingmonsters van imkers die hun bijenvolken geplaatst hadden op de Oldebroekseheide en omstreken (OLD), in de omgeving van het Rozendaalseveld bij Arnhem (ROZ), het gebied Nunspeet, Elspeet, Ermelo, Garderen (ELS) en op de Strabrechtseheide bij Eindhoven (STR). Opmerkelijk zijn de hoge gehalten van de op de Strabrechtse heide gewonnen honing: gemiddeld 2 tot 2,5 keer zo hoog als op de andere Neder-

landse heidevelden. Dit is wel achteraf te verklaren. Uit de neerslagkaart van Nederland blijkt dat juist daar begin mei 1986, veel meer (radioactieve) regen gevallen is dan in de rest van het land. Een ander gebiedje waar dit najaar sterk radioactief besmette heidehoning gewonnen werd is de Asselse heide (ASS) bij Apeldoorn. De mate van besmetting aldaar is niet direct uit de neerslagkaart af te leiden. Verder lijkt het heidegebied tussen Nunspeet en Garderen wat minder radioactief dan het Rozendaalseveld en de Oldebroekse heide, maar het gaat hier slechts om een gering verschil. Alleen uit het Noordhollands Duin Reservaat bij Schoorl (SCH), uit Texel en Bergen op Zoom (BOZ) komt (echte) heidehoning, die wat radioactieve besmetting betreft lager is dan de Franse heidehoning. Kennelijk spoelt het cesium wel uit de

Kaart van Nederlandse heidegebieden met onderstreepte de gemiddelde gehalten cesium¹³⁴⁺¹³⁷ in de gewonnen heidehoning. Tussen haakjes het onderzochte aantal monsters (zie voor afkortingen tabel 1).

Tabel 1 Aantal onderzochte monsters heidehoning per heidegebied, het gemiddeld gehalte aan Cs¹³⁴⁺¹³⁷ in de honing, de uiterste waarden en het percentage monsters met gehalten Cs¹³⁴⁺¹³⁷ van meer dan 600 Bq/kg.

Code	Heidegebied	Aantal monsters heidehoning	Gemiddeld gehalte Cs ¹³⁴⁺¹³⁷ in Bq/kg	Uiterste waarden	% monsters ≥ 600 Bq/kg
RUI	Ruinen/Dwingelo	1	341		0
NWS	Nw.Schoonebeek/Amsterdamseveld	4	584	447 – 636	75
OLD	Oldenbroekse heide/Dellen/Heerde/Renderklippen	57	613	69 – 1169	47
HOL	Holterberg e.o.	10	493	134 – 776	50
ELS	Nunspeet/Tongerense heide/Elspeet/Ermelo/Uddel/Garderen	18	565	212 – 914	33
ASS	Assel	5	826	593 – 1250	60
HAR	Harskamp/Kootwijk	3	331	157 – 606	33
ROZ	Rozendaalseveld/Imbosch/Terlet/ Posbank	21	634	200 – 1095	62
MOS	Mossel/Oud Reemst/Planken Wambuis	5	527	341 – 604	20
BEN	Bennekom	3	449	423 – 498	0
TEX	Texel	1	54		0
SCH	Schoorl	4	42	28 – 65	0
GOO	Gooi (Westerheide)	9	520	278 – 1044	22
LOO	Loonse en Drunenseduinen	1	280		0
BOZ	Bergen op Zoom	1	3		0
CAR	Cartierheide	1	445		0
REC	Rechteheide (Tilburg)	1	346		0
MAR	Mariapeel	1	139		0
HAM	Hamert (Arcen)	1	194		0
STR	Strabrechtse heide/Oirschotseheide/Leenderheide/Lieropseheide	65	1395	574 – 2120	99
ACH	Achelseheide	1	713		100
BRU	Brunssumseheide	1	166		0

Tabel 2 Gehaltes Cs¹³⁴⁺¹³⁷ in de bodem van een aantal heidevelden en van de vegetatie van deze gronden.

Code heide-gebied	Produkt	Aantal monsters	Gemiddeld Cs ¹³⁴⁺¹³⁷ in Bq/kg	Spreiding in Bq/kg
RUI	heidegrond (bovenste 5 cm)	1	32	
RUI	dopheidestruik	1	109	
RUI	struikheidestruik	1	355	
OLD	heidegrond (bovenste 5 cm)	4	133	91 – 179
OLD	struikheidestruik	2	1143	876 – 1410
ELS	heidegrond (bovenste 5 cm)	5	99	48 – 141
ELS	struikheidestruik	1	445	
ELS	vossebesstruik	1	1	
ASS	heidegrond (bovenste 5 cm)	1	70	
HAR	heidegrond (bovenste 5 cm)	1	154	
ROZ	heidegrond (bovenste 5 cm)	4	70	42 – 99
ROZ	struikheidestruik	2	609	441 – 776
BEN	heidegrond (bovenste 5 cm)	1	197	
BEN	struikheidestruik	1	327	
BEN	dopheidestruik	1	122	
SCH	struikheidestruik	1	9	
	Campinase grond (bovenste 5 cm)	2	140	120 – 160
	heide (bij struikheidestruik)	1	1121	
	Oisterwijk dopheidestruik	1	306	
GOO	grond (bovenste 5 cm)	1	196	
GOO	struikheidestruik	1	503	
	stuifmeel van struikheide uit pollenval	1	1098	

(niet zure) duingronden (bij Schoorl)! Het gemiddeld gehalte van $Cs^{134+137}$ van alle onderzochte heidehoning bedroeg 808 Bq/kg, waarbij 58% boven de 600 Bq/kg zat. Wordt de Strabrechtse heide van de berekening uitgesloten dan is het gemiddelde gehalte van de onderzochte heidehoning 553 Bq/kg, met 41% boven 600 Bq/kg.

Grond- en vegetatieonderzoek

Door de activiteiten van enkele enthousiaste leden werd, begin augustus vorig jaar, een aantal grondmonsters van heidevelden ontvangen alsook enkele struikheidestruikjes met vers groen en enkele struikjes van de dopheide en vossebes. Deze produkten werden op radioactiviteit gemeten, en de resultaten staan in tabel 2 vermeld. Weliswaar is dit onderzoek niet zo groots opgezet als voor de heidehoning, maar de resultaten van de struikheide vertonen dezelfde trend als de honing. Grondmonsters zijn veel moeilijker te beoordelen aangezien de radioactiviteit alleen in de bovenste centimeters aanwezig is. Indien de grondmonsters uit een wat dikker laagje bestaan treedt direct een verdunneffect op.

Honing van vóór Tsjernobyl

Een aantal malen is de vraag gesteld: 'Hoe zit het met heidehoning van vóór het ongeval van Tsjernobyl?' Het bleek mogelijk (via de heer C. van Holland te Veenendaal) 3 heidehoningen van vóór 1986 te onderzoeken. Hierin werd toch wel cesium¹³⁷ aangetroffen maar in geringe hoeveelheden (tabel 3). Dit staat in tegenstelling tot alle overige honingsorten, waarin totaal geen radioactief cesium gevonden is. De struikheide blijkt

Tabel 3 Gehaltes Cs^{137} van heidehoningen van vóór de ramp van Tsjernobyl.

Honing	Cs^{137} Bq/kg	Cs^{134} Bq/kg	Oogst- jaar	% Calluna vulgaris pollen
Heidehoning NL	17	0	1983	10
Heidehoning NL	104	1,4	1984	68
Heidehoning NL	76	0	1977	40

dus altijd al enig cesium, afkomstig van fall-out van na-oorlogse kernexplosies, opgenomen te hebben.

Toekomst

Het ziet er naar uit dat de cesiumbesmetting van de heidevelden nog jaren zal aanhouden. Indien de imker heidehoning wilt met de bedoeling het produkt te verhandelen - hier valt ook keuring en verkoop op de traditionele markten onder - dient hij als verantwoordelijke te zorgen voor een produkt dat voldoet aan de wettelijke eisen. Daarom kan de imker waarschijnlijk sommige heidegebieden beter mijden. Bovendien zijn de organisaties doende, zodanige maatregelen te treffen dat alleen op radioactiviteit gekeurde heidehoning in de handel komt.

Literatuur:

- Dustman, J.H., Ohe, W. van der 'Radioaktivitätsmessungen in Honig aus Niedersächsischen Trachtgebieten' Nord West Deutsche Imkerzeitung 1988: 129-131.
Kerkvliet, J.D. 'Heidehoning en Radioactiviteit'. Maandschrift voor Bijenteelt (VBBN) 1988 (2): 39-41.

De teelt van veldbonen nu en in het verleden

Iz. de Hullu

Met de teelt van veldbonen kwam er de laatste jaren weer een nieuwe drachtplant voor onze bijen bij. Op sommige plaatsen is er behoorlijk honing van gewonnen en op andere plaatsen is de oogst minimaal. Streek, temperatuur, mogelijk grondsoort en stand van het gewas spelen blijkbaar een rol bij het bepalen van de honingopbrengst. Een goede bestuiving schijnt wel opbrengstverhogend te werken bij de bonen. Dat bonen 200 jaar geleden ook al vrij massaal geteeld werden, is mij uit een oud schrijven gebleken, alleen over eventuele honingopbrengsten is niets bekend, toch was de honing toen een belangrijk zoetmiddel.

De teelt

De sprokkelbonen, zoals ze werden genoemd, werden als het kon in februari gezaaid. Het zaaien was handwerk en het geschiedde door de bonen in een tenen mand (oormand of boonzaaierskorf genoemd)

te doen en vervolgens uit te leggen in het ploegvoortje. Was het voortje ingelegd dan trokken de twee paarden een nieuw voortje en zo werd er verder gewerkt. De geteelde oppervlakten waren per bedrijf vrij groot, een hectare of twaalf was geen uitzondering. Gezien deze oppervlakte zullen er wel een vijf- of zestal ploegen met twee paarden ingezet zijn om de bonen op tijd onder de grond te krijgen. De ploeg was eenscharig met een houten talk (ploegvoet die op diepte instelbaar was) en natuurlijk een houten handgreep, arm of staart genaamd. De ploegdiepte zal ongeveer 7 cm zijn geweest. Een dergelijke ploeg vind je hier en daar in een museum. Het Landbouw Agrarisch Museum in Texel bezit ook zo'n ploeg, hij werd in Zeeuws-Vlaanderen kleine ploeg genoemd. De bonen groeiden lang en werden met de sikkel gesneden en vervolgens met een haverstrobant of biezen band bijeengebonden. Per 10 stuks werden de schoven tentvormig op een rij gezet. De stoppel die ook

behoorlijk lang en grof was werd soms uitgetrokken, en opgebonden. Met deze stoppels werd de bakoven gestookt. Zo ging er weinig van het gewas verloren.

Zwaar voer

De bonen werden op het veld gedroogd, op een wagen geladen en naar de schuur gereden om opgeslagen te worden. Als de plaatsruimte niet voldoende was werd er buiten een peervormige hoop of mijt van opgezet. De kap werd afgedekt met tarwe- of roggestro of met riet. Op een goede winterdag werd de hoop dan weer in de schuur opgetast en vervolgens met vlegels gedorst. Het afgedorste stro bond men in bossen die zo aan het vee werden gevoerd. De peulen werden opgegeten en de grove resten kwamen met de mest in de mestput terecht. De peulresten werden met een wind- of wadmolen schoongemaakt en verwijderd. De schone bonen werden in een zak gedaan, de zak woog ongeveer 80 kg, dit was 100 kop. De bonen werden vooral als veevoeder gebruikt. De paarden kregen 's avonds, al naar gelang het werk dat ze verrichtten, een bonenschoof in de ruif. Als de verkochte hoeveelheid nagegaan wordt dan blijkt dat er een enorme hoeveelheid voor eigen gebruik diende. Voor de koeien werden de bonen 24 uur geweekt en zo opgevoerd. Ook mestvee kreeg een portie geweekte bonen, die was per kop berekend. Soms werden de bonen ook grof gemalen. Grote mestvarkens en mestvee kregen ook vaak bonen gevoerd. Het was zwaar voer en minder geschikt voor jonge dieren. Als iemand goed kon eten en er welgedaan uitzag hoorde je het gezegde: 'Hij kon zijn bonen goed breken en het plakt aan de ribben'.

Soms kom je de paarden nog tegen in het Vlaamse landschap

Historische cijfers

De eerste cijfers uit Zeeuw-Vlaanderen dateren van 1785 tot 1800. In de Franse tijd werden minder cijfers gepubliceerd. Ook toen werd de bezetter niet over alles geïnformeerd. Wat toen wel opgeschreven werd waren de reizen die gemaakt moesten worden voor de bezetter, soms tot in Rijsel (Noord-Frankrijk) met paard en wagen. Dit was wel milieuvriendelijk maar ook onvriendelijk onder dwang uitgevoerd. Als dat cijfermateriaal wat nauwkeurig gelezen wordt dan is de conclusie dat er wel grote hoeveelheden aan producten van eigen bodem voor voeding van mens en dier gebruikt werden. Het zou momenteel veel overschotten wegwerken. Zo is dit geen schrijven over honingopbrengsten maar wel wat er in de loop van de jaren zo al met drachtplanten gebeurde. De teelt van de bonen viel met de komst van de tractoren na de tweede wereldoorlog, omstreeks 1950, bijna geheel weg. Ook de import van veevoer verdrong de binnenlandse productie. Wat de laatste jaren toenam is de teelt van veldbonen, deze is wat kleiner van stuk dan de grote paardeboben (Boer en Tuinder, 17 juni 1988). De teelt van veldbonen is wel drachtverbeterend maar zal niet die grote omvang krijgen als voorheen.

Bent u bij?

O.de Kat

De redactie heeft zich voorgenomen uw kennis van de bijen en het bijenhouden van tijd tot tijd eens op de proef te stellen. Van u wordt gevraagd uit te maken welke van onderstaande beweringen goed en welke fout zijn. De antwoorden staan achter in dit Groentje. Overigens gelden min of meer dezelfde spelregels als genoemd zijn in het artikel over A.S. Planting op pagina 13 van het januarinumnummer. Dus: niet spieken, eerst zelf proberen. De meer gevorderden mogen eigenlijk geen enkel antwoord missen (maar ze reageren hopelijk wel als ze het niet met onze antwoorden eens zijn!). Mocht u zelf aardige, originele en leerzame suggesties hebben voor deze rubriek, dan ziet de redactie die graag tegemoet.

1. De aanwezigheid van darren in februari of maart geeft aan dat het volk zich stormachtig ontwikkelt.
2. De darren uit het broed van een darrebroedige koningin zijn even groot als de darren van een bevruchte koningin.
3. Worden op de vliegplank of voor de kast huidjes van larven gevonden, dan is dit een teken dat de koningin faalt.
4. Wasmotlarven kunnen zich tijdens de winter maanden in het mul op de bodemplank ontwikkelen.
5. Als het in deze tijd van het jaar zo'n graad of dertien is, kunt u rustig de kast openmaken voor een vroege voorjaarscontrole.
6. De wilg behoort tot de beste voorjaarsdrachtbronnen. Er is nu ook een soort die de bloei in augustus nog een dunnetjes over doet.

Het was aanvankelijk zoeken geblazen in de nieuwbouwwijken van Castricum, maar uiteindelijk wees een mooi geschilderde Simplexkast in de voortuin ons de weg naar Jaap Schouten (86), imker in hart en nieren.

'De liefde voor de bijen kwam niet zomaar aanwaaien: mijn grootvader was al een echte korf-imker. Met het houden van bijen - aan imkeren kom je pas veel later toe - ben ik begonnen in Amersfoort. Ik had toen boogkorven die ik bij imker Beil te Dinxperlo kocht. In Amersfoort heb ik Joustra nog meegemaakt die jarenlang redacteur van ons Groentje is geweest. Via Baarn en Leiden ben ik uiteindelijk in IJmuiden terechtgekomen waar ik lid werd van de afdeling Velsen. Daar heb ik 37 jaar lang een bestuursfunctie bekleed.

Jaap Schouten

Portret
van een
imker

Het was wel een teleurstelling voor me dat aan dat feit helemaal geen aandacht is besteed tijdens de feestelijke viering van het vijftigjarig bestaan van mijn afdeling. Het praktijkwerk was voor mij echter het belangrijkste. Ik heb er voor geijverd dat de afdeling Velsen in de jaren zestig toestemming kreeg om in de Heerenduinen een bijenpark te stichten. Dat is gelukt. Ik heb altijd gevonden dat een vereniging een bijenpark moest hebben. Het is een uniek ontmoetingspunt, waar imkers ervaringen uitwisselen. Je voelt je ook met elkaar verantwoordelijk voor de gang van zaken op het park, denk maar eens aan het onderhoud. Bovendien werd het een verzamelpunt voor het gezamenlijk reizen. Helaas werd dit steeds minder in de loop der tijden, men ging uiteindelijk individueel met zijn eigen aanhanger. Vanuit sociaal oogpunt gezien, is dit geen goede ontwikkeling geweest. Voor onze afdeling was het koolzaad altijd een belangrijke drachtbron. We begonnen indertijd in de Noordoostpolder, later werd het de Flevo. Zo vroeg in het voorjaar kon het in de polder nog knap koud zijn. Om warmteverlies te voorkomen legde ik op de bovenste broedkamer een krant en plaatste daarop de honingkamer. Liep de dracht

goed en kregen de bijen behoefte aan meer ruimte, dan werd de krant snel weggeknaagd. Eén reis zal ik nooit vergeten. Met een toezichthouder van de polder was afgesproken dat we om zeven uur 's morgens op de Knardijk zouden zijn. We moesten daarvoor bij Harderwijk de polder in, Zuidelijk Flevoland was nog zee. Het was goor weer: regenbuien en windstoten wisselden elkaar af. Het was nog schemerdonker. Grote kledders bruingeel schuim woeien over de dijk. We stonden met onze bijen te kleumen achter een silo. Een bijbeltekst schoot me te binnen: - de aarde was woest en ledig -. Net toen we van plan waren maar met de hele handel terug te keren, kwam er een soort tank met rupsbanden uit de duistere polder te voorschijn, twee platte wagens er aangekoppeld. 'Jongens, jullie kunnen de polder niet in. We hebben een stuk rietveld voor jullie platgewalst. We laden de kasten op de wagens en we zetten ze mooi op het riet, dan houden ze droge poten'. Als je al de hele nacht (we waren om middernacht van huis vertrokken!) onder zulke weersomstandigheden bezig bent geweest, ben je te duf om nog te reageren. Thuis verslag uitbrengen: 'Ze staan ergens op het riet, kavel nr.17, op vijftig meter van het koolzaad'. Toen we de kasten gingen halen, moesten we ze zoeken. Het riet had zich hersteld en omdat alle kasten bodemventilatie hadden, was het door de bodem heengegroeid. Behalve het

koolzaad werd ook de linde te Aerdenhout in ons reisschema opgenomen. Er kwam nogal eens een zwerm los en tijdens het scheppen vroeg ik aan de mensen 'Wilt u honing van de planten uit uw omgeving? Neem dan een bijenvolk!'. Ik gaf ze dan een kast en een zwerm. Op die manier heb ik imkers voor onze hobby gewonnen. De manier van bijenhouden is niet zo erg veel veranderd. Ik volgde uiteraard ook de Aalster methode. Tegenwoordig is men daar niet meer zo voor vanwege die koninginnen die op te oude larven worden aanzet. Toch waren mijn resultaten niet slecht. De hele kunst van het bijenhouden zit hem in het verhinderen van het zwermen. O ja, ik werkte vroeger ook met carbol. Een paar druppels op een vochtige doek die dan in een bus werd bewaard. Het was een erg probaat middel om de bijen onder controle krijgen; ze bruisten sterk op en trokken zich direct terug als een doek op de raten werd gelegd (terecht wordt tegenwoordig het gebruik van de carbollap afgeraden. Carbol is giftig, slecht voor de huid en voor de honing. odk/kz). In de gouden gids sta ik als imker vermeld en nog steeds krijg ik daardoor zwermmeldingen. Het scheppen laat ik tegenwoordig aan anderen over. Het bijen-

houden in de bebouwde kom kan voor omwonenden last veroorzaken. Om de bijenvlucht omhoog te dwingen, voldoet behalve een haag van struiken ook een opgaand hekwerk van doodgewoon kippegaas heel goed. Vorig jaar had ik vier dode volken. Varroa! Op die manier wil ik geen bijenhouden. Bovendien kwam ik dit jaar voor de zeer moeilijke beslissing te staan afscheid te nemen van mijn vertrouwde imkersomgeving. Na lang dubben heb ik de knoop doorgehakt. Heel belangrijk was dat mijn dochter er voor zorgde dat ik vlak bij huis een kast bijen kon neerzetten. Het vertrek naar Castricum betekende dus geen definitief afscheid van mijn imkeren en daar ben ik heel blij mee. Mis-

schien dat mijn kleinzoon de traditie van het bijenhouden voortzet'.

Bij ons afscheid van Jaap Schouten gaf hij ons twee prachtige, meer dan zestig jaar oude, boogkorven mee. Die krijgen uiteraard een goede, educatieve bestemming. In 1960 kreeg Schouten de zilveren medaille van verdienste opgespeld; na vijftig jaar imkeren kwam daar in 1970 nog de gouden speld bij. Samen met zijn echtgenote heeft hij jarenlang gewerkt aan bevordering van de bijenteelt.

Imkers met een dergelijke instelling vormen de pijlers van onze vereniging.

Otto de Kat en Ko Zoet

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst

Sjef Szarzynski

Onder bovengenoemde kop heeft u enige malen kennis kunnen nemen van de wijze waarop subvereniging Uithuizen e.o. de jeugd vertrouwd maakt met de honingbij. Ook in Amsterdam gebeurt inmiddels het nodige op dat gebied. Mijn beroep is tuinleider en als zodanig beheer ik één van de 14 schoolwerktuinen in Amsterdam. Op de schoolwerktuin ontvang ik dagelijks leerlingen van verschillende basisscholen die onder mijn leiding tuinieren en biologielessen volgen. Sinds kort neemt een collega deze taak één dag in de week van me over, nl. op vrijdag. Op die manier kan ik die dag geheel wijden aan het geven van bijenlessen. Het bijenleslokaal/de bijenstal, ontstond door grondige verbouwing van het voormalige dierenverblijf. Het lokaal is L-vormig en omsluit min of meer de bijenstal. De bedrijvigheid van de bijen is vanuit het leslokaal prima te volgen, ook wanneer bepaalde werkzaamheden aan de volken worden uitgevoerd. Als er geslingerd gaat worden of wanneer er een zwerm is, betekent dat voor de leerlingen een buitenkansje.

Doel van de lessen is niet het opleiden van jonge imkers. Meer kennis over de honingbij geeft leerlingen een positief beeld van de natuur en de levende wezens daarin. Er blijkt een duidelijke rol voor de mens in het geheel. Dat besef is om u bekende redenen nu belangrijker dan ooit. Het bijenlesprogramma bestaat uit 3 lessen verdeeld over het schooljaar. De eerste les is net achter de rug en werd door zo'n 40 groepen bezocht, een kleine 1.000 leerlingen. Deze les was een algemene kennismaking met de honingbij. Doordat de leerlingen al een jaar getuind hebben, klinken begrippen als bestuiving en bevruchting hun niet helemaal vreemd in de oren. Tijdens de eerste les gaan we nog eens wat dieper in op de bouw van de bloem, van het insect in het algemeen en de honingbij in het bijzonder. Verschillen met hommels en

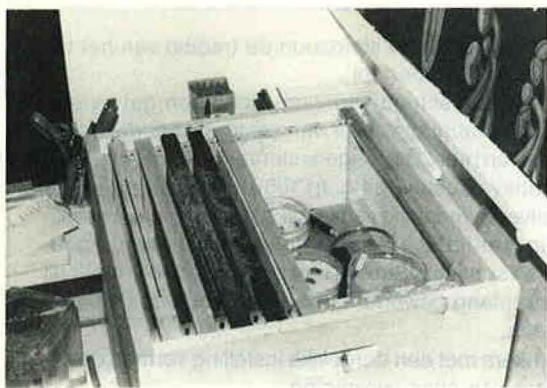

Het bijenleslokaal annex de bijenstal

Het interieur van het bijenleslokaal

wespen komen natuurlijk aan de orde, de ontwikkeling van ei tot bij en bijenprodukten. Er gaat geen leerling de deur uit voordat hij/zij ook honing geproefd heeft. In de volgende lessen komen o.a. de taakverdeling in het bijenvolk en de ontwikkeling van het bijenvolk in de loop van het jaar aan de orde. De meeste kennis doen de leerlingen op aan de hand van de opdrachten die ze uit moeten voeren en waarbij ze alles met eigen ogen kunnen zien en zonodig even vast-

De bijenleskist.

pakken. Er is ook een bijenleskist. Leerkrachten die dat willen kunnen deze kist lenen en gebruiken om zelf een bijenles te geven aan hun klas. De kist bestaat uit een complete bijenkast, waarin allerlei imkermateriaal en bijenprodukten. In de kist zitten ook een aantal werkopdrachten die door de leerlingen kunnen worden uitgevoerd. Op woensdag 5 april wordt een studiemiddag gehouden voor leerkrachten over het werken met de bijenkist. Het ligt in de bedoeling het aantal leskisten uit te breiden. Met het oog op dat doel heeft ook de Amsterdamse Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt een bijdrage geleverd. Voor meer inlichtingen kunt u contact opnemen met Sef Szarzynski, schooltuincomplex A. Ridderbos, Dirk Deutekompad 12, 1063 DA Amsterdam, tel. 020-133252. Het schooltuinwerk in Amsterdam wordt verzorgd door de Stichting Amsterdamse Schoolwerktuinen.

De kunststofbijenkast (vervolg)

G. Henseler, afdeling Handel

In het septembernummer 1988 (9) van ons maandblad heb ik u mede namens de Firma Van Dam wat betreft de kunststofuitvoering van bijenkasten aangeraden een afwachtende houding aan te nemen. Hoe is nu op dit moment onze visie? Wij hebben de indruk dat vele nieuwe soorten bijenwoningen aangeboden worden welke niet van het vertrouwde materiaal zoals stro, buntgras of hout vervaardigd zijn. De aanbiedingen volgen elkaar snel op. De VBBN en de Firma Van Dam vinden dat er toch wel al te snel gehandeld wordt want zijn bijvoorbeeld enkele bekende imkers en onderzoeksinstituten wel ingeschakeld geweest om de bijenwoningen in de praktijk te toetsen? Indien dit niet heeft plaatsgevonden dan kunnen imkers die impulsief gehandeld hebben de dupe worden. Eén van de slogans is meestal dat kunststofkasten veel lichter zijn dan houten kasten.

Dit is wel juist wat betreft de losse broedkamers maar om de stabiliteit te verhogen, teneinde met de kasten te kunnen reizen naar drachtgebieden en om een al te pompeus uiterlijk te vermijden gebruikt men dan weer houten daken en (varroa-)bodems. Aangezien de buitenwerkse maten van de broedkamers van kunststof groter zijn dan die van houten broedkamers moeten ook de daken en bodems een grotere afmeting hebben hetgeen gewichtsvermeerdering ten gevolge heeft. Het verkoop-argument van lager gewicht gaat dus maar ten dele op! Voor ons zijn er nog enkele vraagtekens: Is het materiaal duurzaam onder verschillende weersinvloeden? Kan de kast tegen een stootje? Wat gebeurt er als aan de kast geknaagd wordt door bijvoorbeeld muizen? Zijn het soms broedplaatsen van wasmotten?

Deze en misschien nog andere vragen dienen naar onze mening eerst beantwoord te worden alvorens wij een positief advies tot aankoop kunnen geven. Verder is het een nadeel dat de grotere afmeting van het dak het gebruik van een draagstoel niet goed mogelijk maakt. Een pluspunt van de 'kunststofkast' is de goede voorjaarsontwikkeling van het volk, maar de vraag is of de varroa-bestrijding wel effectief is omdat de bijen in deze goed geïsoleerde ruimte minder in de tros zitten. Sommige imkers vragen zich af of wij wel op de goede weg zijn met kunststofkasten want het productieproces is niet milieuvriendelijk. Kunnen wij straks nog wel onder de natuurvriendelijke organisaties gerangschikt worden? Jubbega en Wageningen zijn nog steeds van mening dat momenteel de bijenwoningen van natuurlijke stoffen de voorkeur genieten. Een bijenwoning gemaakt van eerste kwaliteit hout gaat bijvoorbeeld bij goed onderhoud een mensenleven mee! Wij geven u het advies niet te snel bijenwoningen van nieuwe materialen te kopen maar af te wachten hoe ter zijner tijd de proefresultaten zijn! Na dit voorjaar zullen de testgegevens van de door de VBBN bij enkele imkers geplaatste kunststofkasten (de Van Praaghkast) bekend zijn. De 'Ambrosiushoeve' heeft in zijn proevenplan 1989 wederom een onderzoek naar kunststofkasten opgenomen. Een spreekwoord, dat ook wat betreft kunststofkasten op zijn plaats is, luidt: 'Haastige spoed is zelden goed'. Uiteraard zult u zodra meer nieuws te melden valt dit zeker in uw maandblad kunnen lezen.

Gezegden

J.J. Speelziek

Honing en melk
zijn goed voor elk.

De honing geurig en fijn
is voor ieder een festijn

Uit Flora's onuitputbare bloemenschat
putten de bijen honing bij 't vat.

De aanleiding tot deze bijdrage is in de eerste plaats de interne nota 367 van het Landbouw Economisch Instituut (LEI) genaamd 'Production, imports and consumption of honey in Western Europe.' Deze nota werd mij toegezonden door de heer C. van Heemert en met toestemming van het LEI mag ik uit deze interne nota publiceren. Deze nota is geschreven in opdracht van het Ministerie van Landbouw om na te gaan welke kansen ontwikkelingslanden op onze EG-markt hebben. Vandaar dat deze in het Engels is gesteld. In de tweede plaats is mij o.a. uit een discussie in de subvereniging Varsseveld gebleken dat onze grote imkers met afzetproblemen, tegen een redelijke prijs, kampen. Dezelfde geluiden vernam ik kort geleden in de Copa-werkgroep honing in Brussel. De vertegenwoordigers uit de landen met veel beroepsimkers klaagden steen en been. Ten derde trof ik enkele artikelen aan in 'Gleanings in beeculture' van november 1988 die op hetzelfde onderwerp slaan.

Allereerst dan enkele gegevens uit de LEI-nota en de getrokken conclusies.

Productie, netto importen en consumptie

	1970	1975	1980	1985
Wereldproductie*	834	891	828	1007
West-Europese productie*	72	71	65	85
West-Europese netto import*	73	83	115	136
West-Europese consumptie in de EG**	468	454	513	628
West-Europese consumptie in andere landen**	360	413	570	577

* maal 1000 ton; ** gram/hoofd/jaar.

Als we naar de consumptie per hoofd kijken dan is dat nog niets vergeleken met wat de meeste imkers consumeren. De cijfers lopen uiteen van 1239 g in Duitsland en 471 g in Nederland tot 258 g in Ierland. De belangrijkste importeurs in de EG zijn: Mexico, USSR, Argentinië en China. Er worden nauwelijks invoerrechten betaald. De importprijzen uit deze landen waren in 1985 gemiddeld f 2,60 per kg en die uit de EG landen onderling f 4,62 per kg. De prognose voor de toekomst in West-Europa is als volgt:

Prognose voor West-Europa	1990	1995	2000
netto import*	154	179	186
eigen productie*	91	97	103
consumptie*	245	267	289

* maal 1000 ton

Opvallend is dat de importen een groter deel van de totale consumptie gaan innemen, omdat de eigen productiegroei in tempo achterblijft bij de consumptiegroei. Portugal scoort hoog voor binnenlandse productie, Engeland daarentegen laag. Duitsland, Engeland en Nederland importeren relatief veel. Belangrijke handeldrijvers zijn Duitsland, België en Nederland. Duitsland heeft een hoge consumptie samen met Oostenrijk, Zwitserland en Zweden. Voor wat de honing betreft is Duitsland in vele opzichten een belangrijk land. Bijna 50% van de netto import in West-Europa is voor rekening van Duitsland, dat ook maar liefst 1/3 van alle honing in West-Europa consumeert. De marktanalyse is bijzonder interessant. Gedurende de laatste vijf jaar daalden de prijzen in de EG met ongeveer 10% per jaar. Dit in tegenstelling tot Noorwegen, waar de prijzen stabiel bleven. Ik vraag mij af of de organisatie van de honingcentrale in Oslo daarmee verband houdt. De prijselasticiteit is laag nl. -0,11. Dat wil zeggen: als de prijs met 10% daalt of stijgt dat de omzet in gewicht met 1,1% respectievelijk toe- of afneemt.

Honingprijzen op de binnenlandse markt

Voor de paar laatste zinnen van de nota trekken de aandacht:

... 'Er wordt gezegd dat de prijzen van binnenlandse honing tweemaal zo hoog zijn als die van geïmporteerde honing. Er moet dus een sterk geloof zijn in de kwaliteit, kleur, smaak en betrouwbaarheid van de binnenlandse honing. Als dit waar is, moet er nog een grote kans zijn om de honingconsumptie in West-Europa te verhogen, maar dan moeten de consumenten leren dat importhoningsoorten goed vergelijkbaar zijn met binnenlandse honingsoorten'. ... Willen wij de prijsdruk van de importhoning ontgaan dan ben ik van mening dat wij het hier aangehaalde geloof juist moeten cultiveren met de voorhanden zijnde argumenten. Hiertoe zullen de Nederlandse imkers de handen ineen moeten slaan. De nota van het LEI is 50 bladzijden dik met veel tabellen, dus hier kunnen slechts enkele opvallende zaken vermeld worden.

Uit het artikel in 'Gleanings' blijkt dat het in de Verenigde Staten met de honingprijzen ook niet zo best gesteld is. Ook daar stond men onder druk van toenemende buitenlandse importen met een maximum van 65.000 ton in 1985. Deze hoeveelheid is daarna echter drastisch tot minder dan de helft gedaald door overheidsingrijpen op de binnenlandse honingmarkt. Bijenhouders konden van de 'Commodity Credit Corporation' (CCC) een voorschot krijgen als zij hun honing tegen een steunprijs aan de CCC beschikbaar stelden. Dit gebeurde ook zodra de steunprijzen boven

de marktprijs kwam te liggen. In 1981 bijvoorbeeld was de steunprijs 57,4 dollarcent per pound. De prijs van geïmporteerde honing was 41,6 dollarcent per pound. Het gevolg was dat honinghandelaars ('packers') op grote schaal gingen importeren. Dientengevolge namen de regeringsvoorraden toe en men loosde deze gesubsidieerd door middel van interne voedselhulp-programma's, wat weer de concurrentietoename op de binnenlandse markt betekende. Vandaar dat men in 1986 overging tot het instellen van terugkooptarieven. De imkers werden in de gelegenheid gesteld om hun eigen honing terug te kopen. Het systeem werkt nu aldus: een imker biedt bijvoorbeeld 10.000 pound honing aan de CCC voor een voorschot aan. Hij krijgt daarvoor de steunprijswaarde van 62 dollarcent per pound. Hij kan zijn eigen honing terugkopen voor 40 dollarcent per pound, en kan deze vervolgens aan bijvoorbeeld de groothandel verkopen. Voor de hele partij ontvangt hij dus van de CCC als een soort subsidie \$ 2.200 en van de groothandel $\pm$ \$ 4.000. Totaal dus \$ 6.200. Op deze manier is hij concurrerend met de importhoning en wordt zijn inkomen verbeterd. De exporten van de Verenigde Staten zijn ook aanzienlijk toegenomen door deze maatregel. Bovendien heeft het Amerikaanse Ministerie van Landbouw \$ 500.000 beschikbaar gesteld voor 1989 om doelgerichte honingexport te bevorderen via marktonderzoek en productpromotie. De aandacht zal in de eerste plaats gericht zijn op West-Duitsland, Saoedi-Arabië en Japan.

Dat ook in de Verenigde Staten de prijselasticiteit kennelijk zeer laag is blijkt uit de rubriek in 'Gleanings' van Richard Taylor, wiens bijdrage het opschrift heeft 'Ik verhoogde dit jaar mij prijzen en de verkopen zijn helemaal niet afgenomen'.

Verder meldt 'Gleanings' dat Canada de honingprijsstabilisatie bijna rond heeft. Er wordt dan een fonds gevormd uit provinciale en federale middelen en uit bijdragen van imkers, die vrijwillig aan dit plan willen meewerken. Als de marktprijs onder een garantieprijs valt worden de imkers bijbetaald uit het fonds. Voorgesteld is de garantieprijs te baseren op een 7-jaars gemiddelde marktprijs en geïndexeerd naar inflatie. Als het doorgaat zullen de imkers hun positie belangrijk verbeteren daar de recente prijs van 92 dollarcent per kg dan zal stijgen tot de voorgestelde prijs van 123 dollarcent per kg.

Er zij tenslotte opgemerkt dat hier steeds sprake is van groothandelsprijzen. Informatief is om hier nog enige kleinhandelsprijzen te vermelden uit het maandelijkse honingrapport van 'Gleanings' van 1-11-1988. 1 Poundspot varieert van \$ 1.19 – \$ 1.89 afhankelijk van soort en streek. 1 Pound raathoning van \$ 1.75 – \$ 5.00. Bijenwas (licht) per pound van \$ 0.80 – \$ 1.50. Bestuivingsvergoeding per volk van \$ 12.00 – \$ 32.00.

Hoewel het in de grote markt van de EG, in de Verenigde Staten en Canada om 'big business' gaat worden onze Nederlandse grotere imkers toch met soortgelijke problemen geconfronteerd. In de Copa in Brussel wordt ook gezonnen op overheidsmaatregelen. Mijn verwachtingen daarvan zijn speciaal voor het soort imkers, dat wij in Nederland kennen niet hoog gespannen. Wij zullen er zelf wat aan moeten doen. Een moeilijke taak voor de commissie Honing. Werk aan de winkel!

In dit nummer moet U het Info-nummer 1989 aantreffen. Mocht dit niet het geval zijn wilt U dan contact opnemen met het secretariaat?

Slecht georganiseerde varroamijbestrijding in Oostenrijk

J. Beetsma, Vakgroep Entomologie, LUW

De bijeenkomst van de Werkgroep van Duitse Bijenonderzoeksinstituten, werd in oktober 1988 in Freiburg gehouden. Uit de samenvatting van de lezingen van dr. A. Kohlich en dr. H. Pechhacker blijkt hoe groot de problemen met de varroamijbestrijding in Oostenrijk waren. Door meningsverschillen tussen de instituten en onderzoekers kregen de imkers geen eenduidig advies. Alhoewel de voorlichters de voorkeur gaven aan het toepassen van mierzuur in plaats van Folbex en Perizin, liepen de adviezen uiteen wat betreft de concentratie van het mierzuur, behandeling aan de boven- of aan onderkant van het volk en het moment waarop de behandeling plaats zou moeten vinden. Deze situatie heeft er toe geleid, dat veel imkers helemaal geen of op foutieve wijze een bestrijding uitvoerden.

De sterfte van bijenvolken begon al in de zomer van 1988. Naar schatting stierven er 100.000 volken. Dat zijn ongeveer evenveel volken als alle imkers in Nederland samen bezitten. Om de overgebleven volken te redden, werd in de nazomer een noodmaatregel afgekondigd, die inhield, dat ook niet-toegelaten bestrijdingsmiddelen gebruikt mochten worden. Volgens werd een grote bestrijdingscampagne georganiseerd, waarbij vooral Apistan-strips werden gebruikt. Uit dit verslag blijkt, afgezien van het feit voor welk effectief bestrijdingsmiddel gekozen wordt, hoe belangrijk het is dat er goede voorlichting wordt gegeven en dat de varroamijt volgens het voorschrift, dat bij dat middel hoort, wordt bestreden.

vergeet-mij-nietje

Overbekend

Een plant die door zijn naam grote bekendheid geniet. De mooie blauwe kleur van de kleine bloemen tussen het groen zal aan die bekendheid ook wel hebben bijgedragen. het geslacht, dat de wetenschappelijke naam *Myosotis* (Muize oor) draagt, behoort tot de familie van de ruwbladigen. Er zijn ongeveer 50 soorten die hun verspreidingsgebied in de gematigde streken van het noordelijk halfrond hebben liggen.

Moeras-vergeet-mij-nietje

In ons land zijn er 7 soorten inheems, waarvan er twee op vochtige gronden voorkomen. Een daarvan is het moeras-vergeet-mij-nietje. Een overblijvende plant met een kruipende wortelstok. Door uitlopers kunnen nieuwe planten worden gevormd. Afhankelijk van de standplaats is de plant 10 tot 40 cm hoog. De bladeren zijn lancetvormig en staan in een spiraal verspreid langs de stengel.

Dubbele schicht

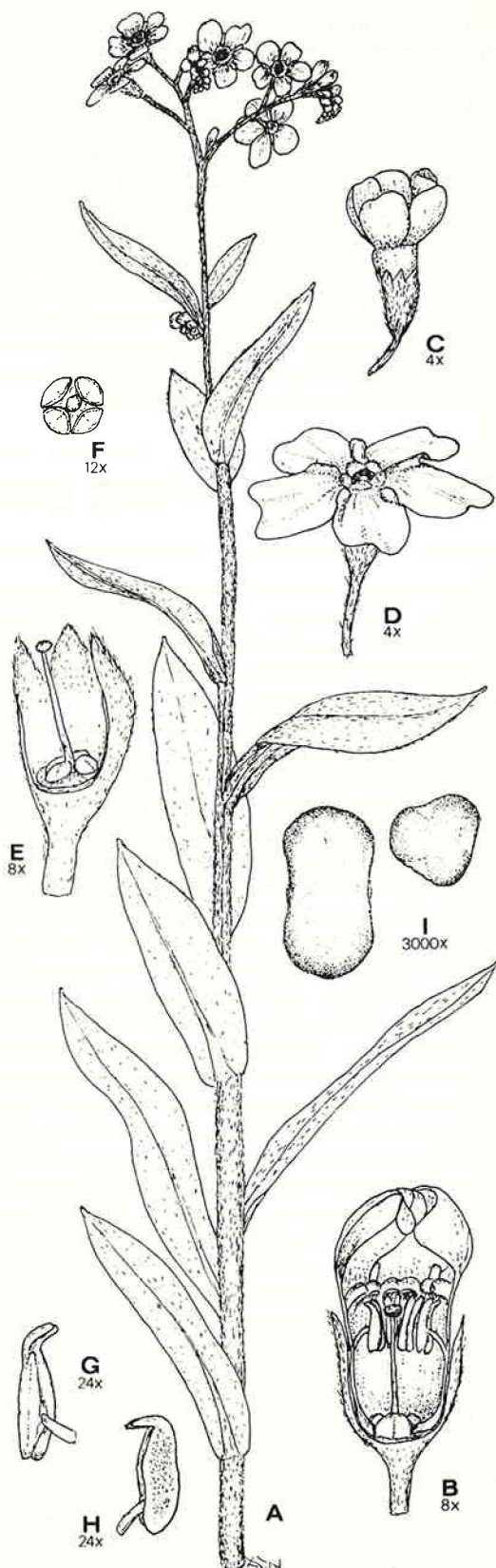
In mei verschijnen de eerste bloemen. De bloeiwijze bestaat meestal uit een dubbele schicht. Een schicht is een aaneenrijging van bloemen en komt als volgt tot ontwikkeling. Aan het eind van de bebladerde stengel vormt zich een bloem. Na enige tijd vormen zich onder deze bloem twee zijtakken, waaraan als een horlogeveer opgerold de knoppen van de nog komende bloemen. Aan de zijtakken ontwikkelt zich onder iedere bloem telkens weer een nieuwe bloem. Ze komen opeenvolgend in bloei. Als in augustus het laatste bloemetje is uitgebloeid zijn de schichten lange stengels geworden met verder uitgegroeide bloemkelken, waarin zich inmiddels de vruchten hebben ontwikkeld.

Geel honingmerk

Als de bloemen nog in knop zijn hebben ze een lila kleur met rose. De bloemkroon is een nauwe buis, geel van kleur, met een vlakke, uit 5 kroonslippen bestaande hemelsblauwe zoom. Langs de rand van het buisvormig deel staan naar binnen omgebogen schubben, ook wel keelschubben genoemd. Door

Moeras-vergeet-mij-nietje (*Myosotis palustris* (L.) L./*M. scorpioides* (L.))

A stengel met bladeren en bloeiwijze; B opengesneden bloemknop; C ontluikende bloem; D bloem; E vruchtbeginsel met stamper in deel van kelk; F vruchtbeginsel en stamper van bovengezien; G en H meeldraad met gesloten en geopende helmknop; I stuifmeelkorrel.

hun heldergele kleur vormen ze een goed contrast met de zoom, die ook een weinig ultraviolet weerkaatst. De keelschubben vormen het honingmerk van de bloem en beschermen bovendien het inwendige van de bloem tegen ongewenste bezoekers. Behalve door bijen worden de bloemen ook door vliegen en vlinders bezocht. Ze moeten voor het opnemen van de nectar met de tong langs de helmknoppen, die net beneden de bloemopening dicht tegen elkaar staan. Het nectarium ligt op de basis van de bloemkroon, die daar kussenvormige verdikkingen heeft. De nectar bevat alleen vruchtsuiker en druivesuiker. Tijdens het openen van de helmknoppen en het daarop volgende bloemenbezoek door insecten wordt zeer veel stuifmeel in de nectar gebracht.

Ter illustratie: nectar van vergeet-mij-nietje soorten bevat 2.000 maal zoveel pollenkorrels dan nectar van de hollands linde (*Tilia vulgaris* Hayne). Een duidelijke oorzaak voor die grote hoeveelheid is niet aan te wijzen. Van invloed zijnde factoren kunnen zijn: de periode waarin de nectarafscheiding en het vrijkomen van stuifmeel samenvalt, klimatologische omstandigheden, de structuur van de stuifmeelkorrels en de bouw van de bloem. De stuifmeelkorrels van vergeet-mij-nietjes zijn dwergen onder de stuifmeelkorrels. Ze behoren met een lengte van pool tot pool van 0,004 mm tot de kleinste.

De vrucht is een splitvrucht waarin 4 nootjes tot ontwikkeling kunnen komen. Ze blijven op water drijven en kunnen op deze wijze ook worden verspreid.

Over samenwerking gesproken!

Rob Heuweekemeijer
en W.G. Martens

Op zondag 24 oktober jl. vierde VARA's bekende programma 'Vroege Vogels' haar 10de verjaardag met een milieumarkt in en rond kasteel 'Groeneveld' te Baarn, ook de VBBN werd uitgenodigd. Opdracht aan de deelnemende organisaties (alle actief op het gebied van natuur en/of milieu) was: 'Laten we er met zijn allen een positieve 'happening' van maken!' De commissie Public Relations van onze vereniging benaderde de subvereniging Baarn met de vraag of zij de Vereniging konden en wilden vertegenwoordigen.

De heer Rob Heuweekemeijer van subvereniging Baarn: 'Onverwacht werd ons gevraagd om namens de VBBN een stand in te richten en te verzorgen tijdens de milieumarkt ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan het VARA radioprogramma 'Vroege Vogels'. Tja, wat doe je dan, voorzichtig ja zeggen, maar een slag om de arm houden, nadenken, praten met het bestuur en actie ondernemen. Maar hoe doe je zo iets als je nog nooit hebt meegewerkt aan de organisatie van zo'n groots opgezet evenement? Je begint vertwijfeld onze algemeen secretaresse in Wageningen maar eens op te bellen, die geeft je een paar leuke tips en een paar telefoonnummers van mensen van de subvereniging Soest/Amersfoort. Dit bleek een schot in de roos. De imkers en hun ega's uit Soest/Amersfoort hadden vaker met dit bijltje gehakt, en zaten boordevol goede ideeën en adviezen. Wat nemen we mee? Een prachtige antieke holle boomstam, waarin in vroeger tijden bijen werden gehouden. Een houten - en een plastic Spaarkast, een bijenvolk in een oude gaslantaarn en een complete zelfgemaakte kaarsentrekinstallatie, en het nodige propagandamateriaal. Alles werd punctueel via de telefoon geregeld. En toen op de 16e oktober, het werd een mooie dag, kwamen er maar liefst 25.000 bezoekers. De stand van de VBBN was een succes, er waren veel geïnteresseerden en veel vragen. Heeft u ooit wel eens van bakkershoning gehoord?, nou wij niet,

maar geen nood, het werkboek bijhouden van onze oud voorzitter bood uitkomst. En wat te denken over radio-actieve heidehoning, vragen die door een leek niet afdoende beantwoord kunnen worden? Tot onze verrassing kwam onze landelijke voorzitter, de heer Muntjewerf, ook even een praatje maken. Dankzij de samenwerking tussen diverse leden van de subverenigingen Baarn en Soest/Amersfoort is deze dag mijns inziens voor de bijenvereniging een succes geweest.

Wat samenwerking al niet tot stand kan brengen. En weet u wat ook zo fijn was van deze dag? Toen het publiek vertrok lag er nauwelijks rommel, want weet u een propje papier op straat gooien is ook milieuvuiling. Met een heel voldaan gevoel namen de imkers van Baarn en Soest/Amersfoort afscheid van elkaar. Hopelijk geeft dit evenement ons ook de mogelijkheid om op andere terreinen te gaan samenwerken.

De heer W.G. Martens van de subvereniging Soest/Amersfoort (een vereniging met wat meer ervaring in dit soort zaken): 'De organisatie door de VARA was prima verzorgd: er waren extra treinen en bussen ingezet om de ca. 25.000 bezoekers aan te voeren. De voorlichting-, demonstratie- en verkoopstand van de bijenvereniging trok opmerkelijk veel belangstelling. Het geheel zag er goed en verzorgd uit. Men is duidelijk geïnteresseerd in bijen en het houden van bijen als vrijetijdsbesteding. Kosten, mogelijkheden en beperkingen van het bijhouden zijn veel gestelde vragen. Men kent ook de problemen waarmee de imkerij te maken heeft. Met name die van de varroamijt en zeer actueel, de radioactiviteit van de heidehoning. De retorische vraag was steeds: 'Is andere dan heidehoning ook radioactief' en 'Waarom is heidehoning dan wel radioactief'? Wat gebeurt er met die radioactief besmette honing? Indringende vragen waar je al-

leen namens jezelf op in kunt gaan. Overigens een goede zaak dat er een instantie is die waakt over ons voedingsmiddelenpakket. Ondanks de alarmerende berichten over de radio-activiteit van honing werd er redelijk verkocht. Heel belangrijk is de presentatie van ons produkt. Ook Nederlandse honing dient naar de geest van de Warenwet netjes verzorgd en geëtiketteerd te worden aangeboden. Honing in allerlei soorten en maten potjes dat kun je tegenwoordig toch niet meer maken. Het is een *anti-reclame* voor de imkerij en de vereniging, zeker op een dergelijke manifestatie. De 'Waskaarsen-maker' kreeg veel bekijks. Zijn produkten werden als 'warme broodjes' verkocht. In het algemeen kan gezegd worden dat het voor de bijvereniging een goede en zinvolle dag is geweest.

Organisatie en aanpak

Bij het ontvangen van een dergelijke uitnodiging en bij het wel of niet deelnemen aan een evenement ga je als vereniging analyseren:

- is het evenement de moeite waard?
- welke subvereniging komt hiervoor in aanmerking?
- kan deze subvereniging aan het verzoek voldoen ook indien de kosten van de activiteiten deels door hem of haar zelf gedragen moeten worden?
- is dit een taak voor de subvereniging, dan wel voor de Algemene Vergadering?

Zonder op details in te gaan kan gezegd worden dat bij voorkeur de plaatselijke of regionale vereniging,

weliswaar met steun van de centrale moedervereniging, de voorlichtings-, propaganda- en verkoopactiviteit zou moeten organiseren. De mensen in de regio kennen de plaatselijke omstandigheden en mogelijkheden beter. De betrokkenheid bij een plaatselijk gebeuren is groter, de inventiviteit en dien ten gevolge ook de variatie in het gebodene groter dan van een centrale organisatie verwacht mag worden. In het bijzonder de subvereniging zelf trekt profijt uit de eigen activiteiten en propaganda. Een actieve vereniging maakt reclame! Vervolgens komt de vraag aan de orde of de plaatselijke subvereniging bereid en in staat is voorlichting- en propagandaactiviteiten voor hun vereniging te organiseren. Met deze problematiek werden we geconfronteerd bij de organisatie van de manifestatie op kasteel 'Groeneveld' te Baarn. Na overleg met de subvereniging Baarn werd duidelijk dat een relatief kleine groep mensen onvoldoende mogelijkheden heeft een aantrekkelijke voorlichtingsstand samen te stellen. Als buurvereniging heeft de afdeling Soest/Amersfoort ondersteuning aangeboden. Deze gezamenlijke aanpak is in goede harmonie en tot tevredenheid van alle partijen verlopen. Samenwerking van de diverse subverenigingen in de regio is niet alleen wenselijk maar kan soms bittere noodzaak zijn. Zo kan het voor een kleine afdeling weer mogelijk worden een gastspreker uit te nodigen, een cursus beginnend of gevorderd imker te organiseren of zoals hierboven beschreven, gezamenlijk naar buiten te treden. Kortom samen kun je meer dan alleen!

Van imker tot imker

Ko Zoet

De bijen deze maand, informatie voor de beginnende imker

In de maand maart beperken we onze activiteiten tot vliegkatobservatie en het inventariseren van de varroalade. Vindt u suikerkristallen tussen het mul dan was of is er behoefte aan water. Na een mooie vlieg-dag treffen we ook vaak klompjes stuifmeel aan en verder allerlei delen van het bijenlichaam. Bekijk het maar eens onder een loep. Het openen van een bijenkast nu heeft nog weinig zin als er voldoende voedsel aanwezig is en de immen bij goed vliegweer regelmatig in- en uitvliegen. Over de voedselvoorraad hoeft u zich geen zorgen te maken als in het najaar 10 tot 12 kg suiker is gevoerd.

Voor de eerste inspectie zoeken we in april een mooie dag uit waarbij het zeker niet te hard mag waaien. Woont u ergens in het binnenland dan lijkt deze raad overdreven, maar imkers in de kuststreek weten maar al te goed dat deze dagen in het voorjaar dun gezaaid zijn.

'We gaan in de bijen', over invliegen en stertselen

Is die mooie dag er dan eindelijk dan 'gaan we in de

bijen' zoals een imker dat zo karakteristiek zegt. De bijen laten zich in het vroege voorjaar van hun beste kant zien. Tijdens de inspectie valt er maar zelden een steek en het is een genoegen om aan het werk te gaan. Die meegaande houding van de bijen komt zeker door het fraaie weer dat de immen in feeststemming brengt. Overdreven? Luister dan maar eens naar die prachtige zoemtoon tijdens de massale vlucht. Met een beetje geluk ziet u ook al jonge bijen invliegen, waarbij ze de omgeving van de bijenwoning in hun geheugen prenten. Eerst blijven ze vlak voor de woning vliegen met de kop naar de voorwand gericht. Geleidelijk beschrijven ze steeds grotere cirkels. Bij terugkomst op de vliegplank gaan ze onmiddellijk stertselen. Tijdens dit stertselen openen ze de geurklier in het achterlijf, waardoor aan andere, nog onervaren bijen, de weg naar de veilige thuishaven wordt gewezen.

Het bijengeurplaatje

Komt ondanks dit alles een bij op de vliegplank van een buurvolk terecht dan wordt ze niet direct door wachtbijen in de denkbeeldige kraag gevat, maar kan ze rustig naar binnen wandelen. Het lijkt er op of alle

volken 'open huis' houden. We zouden bijna zeggen dat de bijen broeddronken zijn, want leren we niet uit de boekjes dat elk bijenvolk een eigen geur bezit, die is opgebouwd uit de geurstoffen afkomstig van de wasraten, de daarin opgeslagen voedselvoorraad en alles wat uit het veld wordt verzameld? Dat verder elke bij met een afwijkende geur de toegang wordt ontzegd? Dat klopt allemaal, maar hoe is de situatie in het vroege voorjaar? Elk volk leeft op raten met daarin een voedselvoorraad van dezelfde samenstelling oftewel een gelijke geurindruk. Het nectar/stuifmeel aanbod beperkt zich nog tot een kleine soortenrijkdom zodat de uiteindelijke geur van de volken slechts weinig zal verschillen. Vandaar dat vergissingen van jonge en oudere bijen in het vroege voorjaar zelden worden afgestraft.

Het prille broednest

Het klonk zojuist heel stoer 'het is een genoeg en om aan het werk te gaan' maar, wat willen we graag zien en waarop letten we als de dekplank van het volk wordt gelicht. In de eerste plaats bepalen we hoeveel raten met bijen zijn bezet. Een volk met vier of minder bezette betitel ik als zwak en kan beter met een ander volk worden verenigd als het de bedoeling is voorjaars-honing te oogsten. Zit de tros ongeveer in het midden van de broedbak met aan beide zijden raten met verzegeld wintervoer? Zo niet, dan gaan we daar nu aan werken.

We gaan er van uit dat het volk zich links in de broedbak bevindt. (is dit misschien de kant waar een groot deel van de dag de zon op schijnt?) Bedek de met bijen bezette raten met een stokdoek om de warmte vast te houden. Neem rechts uit de bak enkele raten weg waarop nauwelijks een bij zal voorkomen en hang ze in een reservekastje. Maak de raten zonder te veel schokken los en hang ze na inspectie in dezelfde volgorde rechts in de bak. Van rechts naar links krijgen we nu één of twee raten met verzegeld wintervoedsel en misschien al wat stuifmeel. Nu komen we bij het centrum van de tros en zal er broed aanwezig zijn. Gedekseld broed is goed te herkennen aan de bruine kleur van de wasdekseltjes, meest midden op de raat. Het verzegelde voedsel bevindt zich boven en achter in de raat met in het gunstigste geval tussen het broed en het voer een aantal cellen gevuld met stuifmeel. Probeer open broed te ontdekken. Larfjes zal wel lukken, maar het vinden van eitjes zal meer problemen opleveren. De grootste kans om ze te vinden heeft u als het zonlicht op de raat valt, u staat dan met de rug naar de zon. U heeft ze gezien? Prima. Misschien worden de bijen nu wat lastiger omdat het allemaal wat lang duurt. Ondanks dat blijven we rustig. We hebben altijd nog de plantenspuit gevuld met lauwwater bij de hand en die kunnen we nu even gebruiken. Natuurlijk maken we de bijen niet kletsnat, maar verstuiven we wat water over de bovenkant van de raten.

Zoemen voor water

Van voedsel rond het broednest mogen de wasdekseltjes worden losgekrabd. Het gevolg is dat de bijen dit voedsel als eerste gebruiken en dan komen deze cellen snel beschikbaar voor een volgende generatie bijen. Zo leerden we het van onze mentor. Veel belangrijker is echter dat dit ontzegd voedsel, dat een laag watergehalte heeft, waterdamp zal aantrekken dat zich in de woning bevindt. Aan de oppervlakte van het voedsel vormt zich nu een laagje met een verhoogd watergehalte en . . . dat is nu precies hetgeen waaraan bijen in het vroege voorjaar altijd gebrek hebben. Water, heel veel water is nodig om de vochtigheidsgraad van de lucht rond het snel groeiend aantal cellen met open broed rond de 95% te houden. Vanwege dit altijd optredend tekort in het vroege voorjaar zien we bijen op alle mogelijke en voor ons vaak onmogelijke plaatsen water verzamelen, weer of geen weer.

Laten we nog eens even doorpraten over de waterbehoefte van onze bijen. Als er voldoende waterrijk voedsel is dan zal de drang in een volk om tijdens koud voorjaarsweer water te verzamelen sterk verminderen, hetgeen heel wat haalbijen het leven redt. En let eens op het volgende. Wanneer vindt er een explosieve uitbreiding van het broednest plaats? Juist, zodra er ruim nectar kan worden verzameld. Toch was er voldoende voedsel in het volk aanwezig zodat de conclusie zich opdringt dat het hoge watergehalte van de nectar een belangrijke rol speelt. Als tegenargument kan worden aangevoerd dat het nu royaal binnenkomende stuifmeel ook een factor van belang vormt. Dat is zeker waar, maar de drang van de bijen om stuifmeel te verzamelen wordt in hoge mate bepaald door de hoeveelheid open broed en dan speciaal broed in het larvestadium, zodat het volgende ontstaat: waterrijk voedsel - bevordert broedaanzet - broed in larvestadium bevordert drang om stuifmeel te verzamelen.

Deze kennis is voortgekomen uit wetenschappelijk onderzoek van John B. Free maar is bij de praktijkimmer al heel lang bekend. Want wat zegt hij steevast als er stuifmeel wordt verzameld? 'Het volk heeft open broed'.

Terug naar onze inspectie

Misschien ontdekt u op één van de raten de koningin, dat is dan mooi meegenomen. Ga alstublieft niet per sé naar haar zoeken. Met de aanwezigheid van vlak gedekseld werksterbroed heeft ze haar aanwezigheid voldoende in beeld gebracht. Niet in paniek raken als er midden op de raat een aantal cellen voorkomt met een bol deksel, die als vuurtorens boven een vlakke omgeving uitsteken. Het zijn darren in wording. Normaal worden deze cellen pas later in het seizoen belegd, maar als er midden op de uitgebouwde raat een paar darrecellen voorkomen dan worden ze vaak direct belegd. Het heeft nog niets te maken met de voortplantingsdrift.

Het inballen van de koningin

Indien u er prijs op stelt dat de koningin geknipt en/of gemerkt door het leven moet gaan dan zou ik als beginner dit werkje aan een meer geroutineerd imker-collega uitbesteden. Beter is het met dit werkje nog even te wachten. Waarom? U heeft vast en zeker wel eens iets gelezen over het inballen van de koningin. Onder andere vroeg in het voorjaar wil het nog al eens voorkomen. De juiste reden van dit bijengedrag is nog onbekend (zie de Imkersencyclopedie). Bekijk je alle omstandigheden waarbij het kan voorkomen, dan durf ik als algemene regel te stellen dat het vaker optreedt als er in het volk geen harmonische opbouw aanwezig is. Niet alleen door het ontbreken van broed in alle stadia, maar ook als in het volk bijen van elke leeftijdsgroep met hun specifieke werkzaamheden nog niet in voldoende mate aanwezig zijn. En dit doet zich onder andere voor in het vroege voorjaar met een overmaat van oude bijen.

Nu maken we onze eerste inspectie af

Waren er beschimmelde kantraten? Dan moet er nodig iets aan de ventilatie worden veranderd. Vergeet niet het gaas boven de varroalade schoon te maken van bijenlijkjes. Als we alle raten hebben gehad blijft er links in de bak een open plek en daar komen de twee raten die we eerder in het reservekastje hebben gehangen. Zorg er voor dat het voedsel in de richting van de tros komt te hangen. Dekplank plaatsen en alles noteren.

Zwakke volkjes ruimen we op

Gaan we verenigen dan gaan we als volgt te werk. Is er nog geen broed in de onderbak dan nemen we deze weg. Vervolgens plaatsen we de bovenbak waarin zich het volk bevindt op de bodemplank. Dek ze nu even toe met de stokdoek.

We gaan nu naar het kleine volk. Heeft het nog veel wintervoedsel dan nemen we een paar verzegelde raten weg en hangen er lege uitgebouwde raten voor terug. Merk ze met een punaise voor herkenning als ze later zijn volgedragen met voorjaars honing (noteer waarom er een punaise is ingeprikt). Deze bak komt nu op de onderbak van het hoofdvolk. Voorzorgsmaatregelen bij deze vereniging zijn niet nodig, gelet op de gelijke geur. Eventueel de koningin uit het kleine volk verwijderen. Het is niet nodig; vaak gaat ze nog enige tijd door met het leggen van eitjes en heeft u tijdelijk een volk met twee leggende moertjes. Begin april is er meestal nog geen bouwdrift aanwezig, te herkennen aan witte puntjes was op de raten, dus hangen we nog geen kunstraat in. Let er op dat bij het plaatsen van een bak/dekplank de raakvlakken vrij van bijen zijn. Het waarom behoeft geen nadere uitleg.

Het was me het weertje wel in 1988

Het weer en de honingooft zijn onverbreekelijk met elkaar verbonden, vandaar eerst 'commentaar uit de subbladen'.

Er was een goede voorjaars oogst. Door het ongekend hoge suikergehalte (83,5%)- en de daardoor dikkere honing - moest de slinger langer draaien voor de raten 'leeg' waren. Na de voorjaarsdracht viel er genoeg regen om vol verwachting de zomerdracht tegemoet te zien, maar dat pakte anders uit. De bijen hadden te veel water gemengd met nectar, zodat de honing er erg dun uit liep. Het was geen bewaarhoning door het relatief lage suikergehalte (74-78%). De totaal opbrengst van 21 imkers met 55 volken bedroeg 1394 pond honing, gemiddeld per volk ruim 25 pond. Ook over de jaren '85, '86 en '87 werd dit gemiddelde gehaald. (*Blijf Bij, Oegstegeest*).

Als we terugzien komen we tot de conclusie dat het geen slecht bijenseizoen is geweest. Het fruit en het koolzaad gaven uitstekende resultaten te zien. De linde was door de natte julimaand niet zo best. De heide echter profiteerde juist van deze nattigheid. Zowel de dopheide als de struikheide deden het 'wonder' wel. (*De Vliegplank, Varsseveld e.o.*).

De volken die sterk genoeg waren konden in de mei maand veel honing verzamelen van het koolzaad. In de maand juli moest worden bijgevoerd (*Bijeen gepraat, Kampen e.o.*).

De bijen konden zich deze zomer redelijk redden, maar de imker kwam er karig vanaf. De zomerhoning-opbrengst was minimaal of nihil. Augustus was voor de imkers die met de volken reisden iets florissanter. Enkel wonnen nog heide- of zeeasterhoning. Veel was het echter niet. De koolzaadoogst was de enige van betekenis (*Zuidlaren e.o.*).

Tot slot het klapstuk: de voorjaars oogst was dit jaar uitstekend van kwaliteit en kwantiteit. Het koolzaad gaf zeer grote oogsten (tot 60 kg per volk, wordt beweerd). Ook de stadsimkers konden al gauw een 10 kg per volk oogsten. Een prima resultaat! (*De Westlandse bezige bij*).

Nu een korte karakteristiek van het weer per maand:

maart	: zeer nat, zeer somber
april	: droog, zonnig, zacht
mei	: zonnig, warm
juni	: zeer droog, somber, koel
juli	: zeer nat, somber, koel
augustus	: vrij droog, overige elementen normaal
september	: nat, zeer somber, overdag te koud, hoge nachtelijke temperaturen.

Maart Leverde bijna geen droge dag, opvallend waren te lage maxima en te hoge minimum temperaturen. De vier somberste maanden maart van deze eeuw zijn: 1966, 1980, 1981 en 1988.

April Tot de 14de veelal noordelijke wind, af en toe nachtvorst en op de 9de in de ochtend algemeen lichte sneeuw. Fraai lenteweek van 14 tot 21 april.

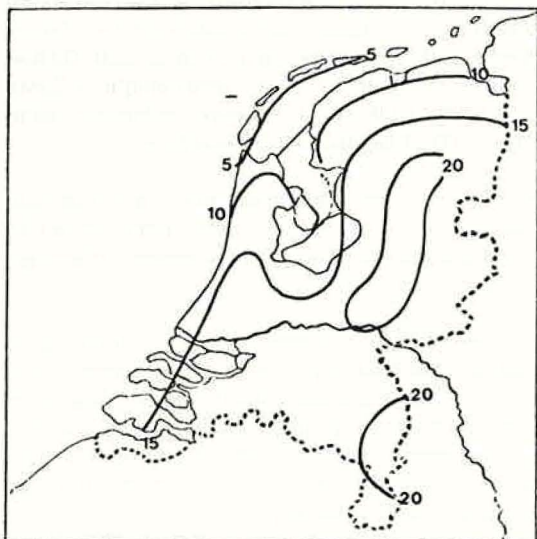
Mei Dit was de negende te warme maand in successie en de kans daarop is minder dan een ½%. Warm en fraai weer tot de 17de, daarna alsnog een tik van de ijsheiligen met een temperatuurdaling in drie dagen van 12 tot 15°. Na warm weer in het eerste deel van de derde dekade onweer en sterke afkoeling.

Juni Overwegend noordelijke wind met veel bewolking vanaf de Noordzee. Gevolg van de hoge bedekingsgraad: te lage maximumtemperaturen en hoger dan normale nachtelijke minima.

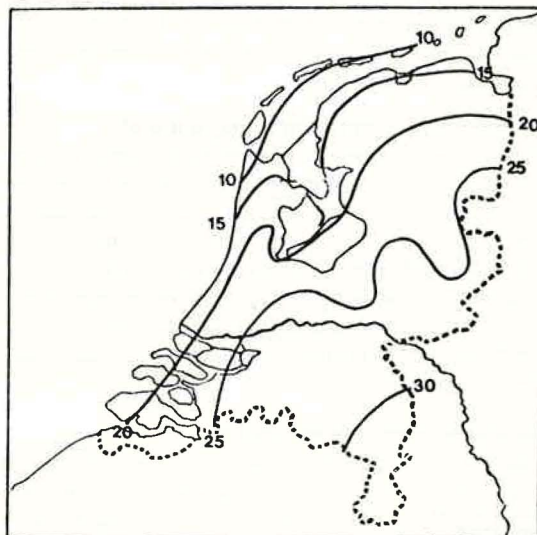
Juli Standvastig goed zomerweer ontbrak geheel, bijna elke dag viel er regen.

Augustus De eerste dekade leverde overal fraai zomerweer op. Het werd de warmste periode van het jaar. Na een korte inzinking op de 11de met zware buien opnieuw zomers tot de 20ste. Veel regen in de laatste dekade met op 28 augustus hagelstenen tot 4,5 cm doorsnede in verschillende delen van het land.

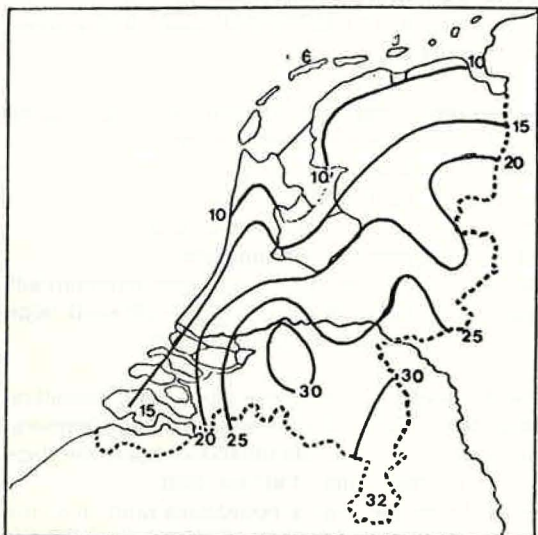
September Na al het slechte zomerweer was ook deze maand teleurstellend. Alleen de tweede helft van de eerste dekade deed aan nazomerweer denken met de 29ste hier en daar een zomerse dag.

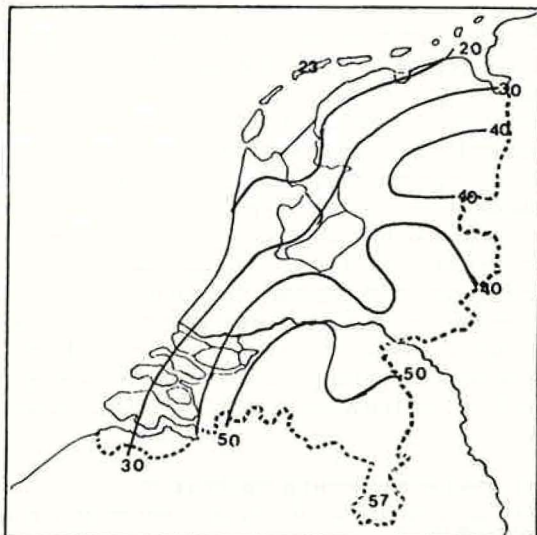
Aantal warme dagen (maximum 20° of meer) in de maanden april en mei.

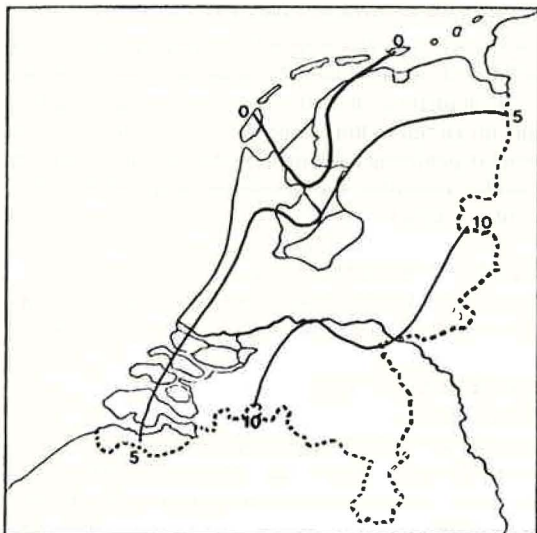
Aantal warme dagen augustus en september.

Aantal warme dagen maanden juni en juli.

Totaal aantal warme dagen juni-juli-augustus.

Aantal zomerse dagen (maximum temperatuur 25° of hoger) gedurende de drie zomermaanden juni/juli/augustus.

Deze zomer moesten we vooral de zonneschijn ontberen. Geldt als landelijk gemiddelde normaal 582 uur, in 1988 kwamen we niet verder dan 443 uren zonneschijn. In de maand juni kwam er in het westen van het land slechts 40 uur zonneschijn op de strook in de periode van 15 tot 29 juni, dus de periode met maximale zonshoogte.

Bij de acht somberste zomers van deze eeuw zijn de jaren 80 sterk aanwezig:

1. 1907: 379 uren	5. 1977: 432 uren
2. 1988: 421 uren	6. 1980: 443 uren
3. 1987: 424 uren	7. 1954: 452 uren
4. 1956: 428 uren	8. 1981: 471 uren

Uitgezonderd de directe kuststrook leverde mei ons nog 3 tot 7 zomerse dagen op.

Geraadpleegd: Weerspiegel. Maandblad voor weer-geïnteresseerden. Almanak van weer en klimaat. Harry Geurts.

Ko Zoet

EEN OPMERKELIJK REDAKTIONEEL COMMENTAAR

Op den 11den januari overleed Johann Gottlieb Kanitz. Hij werd in 1816 te Friedland in Oost-Pruisen geboren en was de zoon van een smid. In 1848 maakte hij een eigen bijenwoning, den Kanitzen magazijnstok, welke uit twee breede stroeringen bestaat, die op elkaar worden gezet. Kanitz was ook de uitvinder der kastjes, welke op ronde stroorkorven worden gezet, en waardoor de stabielbouw met mobielbouw wordt verbonden. Van 1855 redigeerde hij de Preuszische Bienenzeitung.

Door zijn heengaan heeft de keurbende der Deutsche imkers weder een wakker strijder verloren. De imkers der beschaafde volken, dus ook wij, waardeeren zijn arbeid en zullen zijn nagedachtenis in eere houden.

ONZE VEREENIGING BLIJFT GROEIEN

Te Apeldoorn is een onderafdeeling der prov. afd. Gelderland opgericht met 30 leden en te Lunteren een

onderafd. met 32 leden. Ook te Barneveld zag een onderafdeeling met 19 leden.

In het volgende artikel lijken we aanwezig te zijn bij de geboorte van een voorloper van het kolbtoestel.

DE HEIDEHONING KAN UIT DE RAAT WORDEN VERKEREN

In het nummer van september 1897 van 'L'abeille et sa culture' een Belgisch bijenmaandschrift, wijdt een der redacteuren een zeer geestdriftig artikel aan deze volgens hem zoo hoogst belangrijke ontdekking. En ofschoon de schrijver de waarde ervan misschien overschat - véél opgang heeft de methode niet gemaakt, want bij ons schijnt ze geheel onbekend! - toch verdient ze m.i. wel in ons maandschrift te worden vermeld. Wegens de taaie strooperigheid kan de heidehoning niet worden uitgeslingerd en wordt hij in den regel uitgeperst. Daar echter slingerhoning hogere marktwaar-

de heeft en men door persen tevens de raat vernielt, ligt het voor de hand dat men naar middelen zocht en zoekt, hierop wat beters te bedenken. En nu bleek toevallig dat men in een streek in Duitsland reeds lang een middel wist. Men drukt eenvoudig den honing uit, cel voor cel met een dun aangespitst houtje, ja zelfs bestaat er, om het werk te bespoedigen, een werktuigje, een soort kam met groote tanden, die juist passen in een rij cellen, en naar den uitvinder 'Büdenbender kam' genoemd wordt. En waarlijk, bleek mij zelf door eigen proefneming, dat het middel goed is, al is het dan ook zeer tijd-rovend.

Ik nam een staafje dat vrij juist in een honingcel past en drukte het in cel voor cel, waardoor natuurlijk de inhoud langs het staafje naar buiten werd gedrukt. Men begrijpt dat dit eenige handigheid vereischte. Alras ging het echter vlugger en zonder beschadiging van de celwanden. Toch ging het veel langzamer dan uitslingeren. Of men echter met de 'Büdenbender kam' niet veel vlugger kan werken? ik meen ja. Ook acht ik het niet onbereikbaar, dat met behulp van een plat werktuig, aan de eene zijde wiskundig zuiver bedekt met uitstekende staafjes, die bijna in de cellen passen, groote stukken raat in eens kunnen worden geledigd. En ik wek allen, die tijd en lust en geld voor proefnemingen hebben op, eens in deze richting het onderzoek voort te zetten. Tot slot wil ik nog een manier vermelden, die ons wel niet de heele raat doet behouden, maar toch het middenschot ervan. Men schraapt eenvoudig de raat aan weerszijden tot op den middenwand af, perst de honing uit het afschraapsel, laat de overgebleven raat door de bijen aflikken en bewaart deze om ze later juist als kunstraat weer in de huif te plaatsen. Ik meen, dat ook deze methode nog zoo goed als onbekend is in ons land en weet door eigen proefneming, dat ze goed is.

H. Groustra, Siddeburen

Uit de rubriek 'Sprokkels' de volgende tips

MIDDEL TEGEN HET SCHIMMELEN VAN STUIFMEEL (POLLEN)

De ramen, die men in den herfst uit kast of boogkorf neemt, bevatten dikwijls nog stuifmeel, dat licht schimmelt. Om dit te voorkomen bestrooit men deze ramen met suikerpoeder, dat de pollen afsluit voor de schimmelsporen, waarvoor het zelf geen goede kweekbodem is. Men doe dit echter terstond als men ze uitneemt. Als men in 't volgend jaar deze ramen weer in de huif plaatst, moeten ze vooraf met water worden besprenkeld.

BIJENSTEKEN VOORKOMEN

Een practisch middel ter voorkoming van bijensteken bij de werkzaamheden aan de huif bestaat in het gieten van eenige droppels ruw carbolzuur op het hout, de bovisten of de voddën in den berooker. Aan deze lucht schijnen de bijen een... zusje dood te hebben.

BIJENSTEKEN BEHANDELEN

Een nieuw en goedkoop middel tegen de gevolgen van den bijensteek moet bestaan in het wrijven der wond met de bladen van den mierik- of peperwortel, dat de pijn stilt en opzwellings voorkomt. Een stukje mierikwortel (*Cochlearia amoracia*) in den grond gezet geeft in eenige maanden een krachtige sterke plant. Men neemt een proef.

OVERLAST VAN MIEREN

Fijngesneden knoflook op de mierenpaadjes nabij de huif doet de mieren voor eenigen tijd verdwijnen.

BIJENVERKOOP ENZ.

LUNTEREN

Notaris Dinger te Lunteren zal op dinsdag 21 maart 1899 des voormiddags 11 uur, ten huize van den Heer Willem Hooijer op de Hofstede 'Butselaar' onder Lunteren, publiek

VERKOOPEN:

140 beste immen (opzetters), partij Vellen, 600 ledige Korven, 100 Kepsen, 150 Doeken, Krammen, 3 Korfkrabbers, 2 Korf-messen, 6 Bijkogels, 200 Voerklompen en Bakken, 3 Tonnen met honing, 2 Bijburries, partij Planken, 2 Wagenkleeden en verdere imkergereschiedschappen. Voorts: 1 gladtands RUINPAARD.

Zegt het voort!

Kan iemand vertellen wat met Bijburries en Bijkogels wordt bedoeld?

De lezer schrijft

G. van Dijk, Deventer

Eenheid in de imkerswereld

Als lid van een andere bijenbond ruil ik maandelijks mijn bijenblad voor dat van een imkervriend en zo kreeg ik het Groentje van december in handen, waarin ik een pleidooi las voor het samengaan van de imkerbonden. Proficiat, een goed voorstel van den heer Speelziek.

Ik ben het met hem eens dat de tijd daarvoor meer dan rijp is. Het samengaan van de Europese landen in 1992 is een teken aan de wand voor de verdeeldheid van onze bijenbonden. Hebben we één organisatie en één bijenblad, dan hoef ik het mijne niet meer te ruilen om zoals nu van beide kanten op de hoogte te blijven. Nodeloze dubbelabonnementen kan men zich dan besparen.

Ik zou zelfs nog een stapje verder willen gaan dan den heer Speelziek; tracht ook de Vlaamse imkers er warm voor te maken, die spreken toch ook Nederlands. Waarom zouden Nederlandse en Vlaamse imkerschrijvers wel een prima imkersencyclopedie kunnen samenstellen en geen gezamenlijk bijenblad?

De imkers willen wel, die laten zich net zo makkelijk verenigen als een paar bijenvolken. Het zijn vermoedelijk de organisaties die moeilijk doen. Die houden zich veel te druk bezig met de bestuiving van tomaten, wilde bijen en hommels (kost ons ook nog f 5, - per imker), ruziën over melk- en mierzuur, terwijl we toch goede middelen tegen de varroamijt hebben of maken zich als Stichting druk met allerlei bijensymposia en biologisch-dynamische toestanden, en dergelijke.

Al die organisaties vervreemden zich meer en meer van het bloempje en het bijtje (waaronder dracht en koninginnetelt), en dat is nu juist het enige waarin de doorsnee imker geïnteresseerd is. Al die andere toestanden leveren geen honing op, ze kosten alleen maar een hoop geld. Eén organisatie en één blad betekent een enorme besparing en zeker geen contributieverhoging, waarover nu al weer gesproken wordt.

Zijn imkers eigenwijs?

De heer Lems uit Leusden stuurde ons de volgende brief.

Geachte heer de Kat,

Met genoegen las ik uw verhaal over een schriftelijke cursus bijenteelt uit 1946 in het Groentje van januari j.l. Hoewel ik een gevorderd imker genoemd mag worden heb ik de door u opgegeven vragen uit die cursus toch beantwoord. Mijn zelfvertrouwen

kreeg echter een behoorlijke deuk toen bleek dat ik vraag vier, blijkens de bijgevoegde antwoorden, niet juist had beantwoord. En u schreef nog wel dat ik, wanneer ik als gevorderd imker toch meedeed beslist geen enkele vraag mocht missen! Toch meen ik dat de heer Planting, die deze vragen destijds samenstelde, het niet juist had toen hij zei dat elke cel aan negen andere cellen grensde. Ter illustratie en ter staving van mijn verweer voeg ik een uitgewerkte tekening bij waaruit blijkt dat elke cel - niet aan de rand van een raat gelegen - aan 12 andere cellen grenst! De Dikke van Dale gaf mij ook gelijk. Onder 'grenzen' vond ik 'tegen aan gelegen zijn'. Welnu; de onderzijde van een cel grenst met drie hoeken aan drie andere cellen. Samen met de drie cellen die elk een deel van de bodem benutten, grenst dus de bodem van een cel aan zes andere cellen die aan de andere kant van de raat zijn gelegen. Met de zes aangrenzende cellen aan de voorzijde maakt dit twaalf cellen! Wie zei ook weer dat imkers eigenwijs zijn?

De imkergroeten
D. Lems

Zoals u het stelt, heeft u helemaal gelijk. Maar je kunt het ook anders zien: wanden en bodem van een cel worden gevormd door die van negen andere cellen. Anders gezegd: met behulp van negen losse bijencellen is het mogelijk een tiende te vormen. Inderdaad mijnheer Lems, imkers zijn eigenwijs. En dat kunnen ze zich bovendien nog permitteren, blijkt nu dus. . .
(odk)

Reactie op de commentaren van Duchateau en Kraai op de boekbespreking van Speelziek

C. van Hengstum

A. Kraai schrijft in Bijenteelt 1988 (90/10), dat hij voor de bestuiving van gewassen in afgesloten ruimten gebruik maakte van hommelmokinginnen, die aangetast waren door het aaltje *Sphaerularia bombi*. Deze diagnose werd gebaseerd op het volgende gedrag, citaat: '... doordat ze steeds laag over de grond vliegen, na enige meters land, een holletje zoeken, waarin ze verdwijnen en na een korte tijd weer te voorschijn komen.' Deze beschrijving is evenwel uitstekend van toepassing op het gedrag van gezonde hommelmokinginnen op zoek naar een geschikte nestplaats (Thijssen, 1922; Benno, 1950). Vuyck (1921) beschrijft een nestplaatszoekende koningin als volgt, citaat: 'men ziet dan in het voorjaar de hommels over de grond vliegen, alles haarfijn onderzoekend, elke opening bekijken en elk gat doorzoekend totdat zij eindelijk haar keuze gevestigd heeft'. Het is dus aannemelijk dat A. Kraai voor zijn werk voornamelijk gezonde koninginnen heeft gebruikt. Deze hadden in de vrije natuur

tot een geslaagde kolonievorming kunnen komen. De larven van *Sphaerularia* tasten behalve de eierstokken ook de ingewanden en de honingblaas aan. Als gevolg hiervan komt een koningin met deze ziekte nooit tot het zoeken van een nestplaats maar vliegt weer terug naar haar oude of een overeenkomstige overwinteringsplaats, vaak een helling op het noordwesten. Op dergelijke plaatsen proberen sommige zich direct in te graven, terwijl andere traag over de grond vliegen en zich zo nu en dan onder het bladafval wringen (Alford, 1969). Hier takelen zij steeds verder af en sterven tenslotte in het voorjaar of de vroege zomer. Op typische overwinteringsplaatsen kunnen grote aantallen door *Sphaerularia* aangetaste hommels worden aangetroffen (Bols, 1939; Alford, 1969). Maar dit is een lokaal verschijnsel en men kan hier geen besmettingspercentage uit afleiden. Of deze hommels geschikt zijn voor bestuivingsdoel-einden lijkt mij twijfelachtig.

Het is niet juist dat Von Hagen in zijn boek zou propaganderen dat, om Duchateau, Bijenteelt 1988 (90/6), te citeren, 'allerlei mensen in het wilde weg maar hommels gaan vangen'. Von Hagen schrijft juist: 'dat men nooit nestzoekende koninginnen in een potje of iets dergelijks moet vangen omdat zij daardoor zo van streek raken dat zij elke drang om een nest te zoeken verliezen'. Hoewel de door Von Hagen beschreven methoden zorgvuldig en succesvol zijn, zet Duchateau, naar mijn mening terecht, een vraagteken bij het nut van het houden van hommels in nestkasten. De vraag is of zeldzame soorten hiermee geholpen zijn. Maar geldt dit ook niet voor zoveel andere dier-vriendelijke acties die de symptomen bestrijden maar niet de oorzaken van de oecologische achteruitgang. Algemene beheersmaatregelen zoals, ook in Bijenteelt beschreven en gepropageerd door Koster, zetten in ieder geval meer mooie zoden aan de dijk. Ook Von Hagen besteedt hier terdege aandacht aan.

Literatuur:

- Alford, D.V. (1969). A study of the hibernation of bumblebees (*Hymenoptera: Bombidae*) in southern England. *J. Anim. Ecol.* 38: 149-170.
- Bols, J.H. (1939). Un remarquable terrain d'hivernation de *Bombus* et de *Psithyrus* près Louvain, à Lubbeek, en Belgique. *Verh. VII int. Congr. Ent.* 1048-1060.
- Benno, P. (1950). Bijen en hommels. Wat leeft en groeit. 25: 168 pp. Spectrum, Utrecht.
- Thijssen, J.P. en Heimans, E. (1921). Van vlinders, bloemen en vogels. 175 pp. Vijfde druk, W. Versluys, Amsterdam.
- Vuyck, L. (1921). Nederlandse hommels. *De Levende Natuur*, 26(1): 7-16.

'De Veluwezoom' 90 jaar

A.R. Schippers

Op 10 november vierde de Bennekomse bijenhoudersvereniging 'De Veluwezoom' haar 90-jarig jubileum. Na het openingswoord van de heer W. Rol, de zevende voorzitter sinds 1898, gaf de heer G. Glastra een historisch overzicht. De heren A.C. van Dalen en J.L.J. Opmeer waren respectievelijk de eerste voorzitter en secretaris. Bennekom was zo'n interessant gebied voor de imkers omdat de streek zich bevond tussen twee grote drachtgebieden: uitgestrekte heidevelden aan de noordkant en de Betuwe aan de zuidkant. In het jaar 1900 behaalde Bennekom op de landbouwtentoonstelling te Deventer de eerste prijs met een inzending bijen. In 1904 was er in Bennekom de eerste bijenmarkt. Vader en zoon Van der Brink hebben zich bijzonder verdienstelijk gemaakt voor de vereniging; samen waren zij 50 jaar voorzitter.

Door het Hoofdbestuurslid de heer F.G.A. Janssen, werd een onderscheiding opgespeld bij de heren W. Rol, C. van der Hul en G. Glastra. Volop kon men genieten van beelden uit het verleden van de imkerij bij het zien van de film 'Van immen en imkers' uit 1947, die onlangs opnieuw gemonteerd is. Na de pauze

toonde de heer Renk Ruiters uit Wageningen ons door middel van dia's hoe hij op zijn eigen manier de natuur ziet. Al met al een zeer geslaagde jubileumviering en we verheugen ons al op het komende eeuwfeest.

Bij het 90-jarig jubileum werd een verenigingsonderscheiding uitgereikt aan de heren C. v.d. Hul, W. Rol en G. Glastra.

Honingkeuring groep Overijssel-West in Zwolle

H. Wubbolts

Zaterdag 12 november jl. vond in Zwolle de honingkeuring plaats van de Groep Overijssel-West. De organisatie lag in handen van de Bijenteeltvereniging Zwolle e.o. Keuring en bijkomende evenementen speelden zich af op de Wethouder Nooter Hof, het milieucentrum van de Gemeente Zwolle. De honing en overige inzendingen werden gekeurd volgens het reglement van maart 1987 door de keurmeesters B. Garssen, K. Koster, J. Slagter en B. Zweers. 64 van de in totaal 73 inzendingen waren honingen in de klassen 1 tot en met 4. De resultaten binnen deze vier klassen waren als volgt: 36 Inzendingen kregen een puntenwaardering mee lager dan 98 punten (56,2%). 19 Inzendingen kregen 98 of hoger puntentotaal (29,7%). Negen van de bedoelde inzendingen werden op grond van een te laag percentage vaste stof gediskwalificeerd. Van de 14 subverenigingen binnen de groep dongen er vier mee naar de wisselbeker: Kampen, de Noordoost Polder, Steenwijk en Zwolle. De wisselbeker - een nieuw exemplaar nadat de Noord-oost-Polder in voorgaande jaren definitief had weten te winnen - ging naar Zwolle (994 punten). Het winnende team kreeg de punten niet alleen door de kwantiteit, het aantal inzendingen, maar vooral door de kwaliteit. Bij de Zwolse inzendingen was er een 50-50 verdeling over de twee categorieën 'lager dan 98 punten' en '98 of hoger'. De individuele prijswinnaars ontvingen een reliëf, een bijenkoningin gemerkt met het wapen van Zwolle, gebakken door mevrouw G. van Brummen.

De prijswinnaars waren: 2e prijs B. van der Laan
1e prijs A.H. Hartman 3e prijs G.J. ten Napel

Tijdens de keuring konden de imkers in het gebouw De Krudwisch een bezoek brengen aan de vlindertentoonstelling 'Vanessa en de andere vlinders'. Mevrouw drs. J. Groeneweg, medewerkster van De Noorder Hof, gaf hierbij een boeiende toelichting. Verder hield in het gebouw De Mars Ir. E. de Boer, Rijkskeuringsdienst van Waren te Zutphen, een lezing, waarin hij de aandacht richtte op honing en bedreigingen van de marktpositie als gevolg van residuen en/of radioactiviteit. De heer De Boer nam het Honingbesluit en de werkzaamheden van de Rijkskeuringsdienst van Waren als uitgangspunt. Hij meldde, dat in Nederland in recent onderzochte honingmonsters geen residuen zijn aangetroffen van Folbex VA Neu

of Perizin. Uit Duitsland is echter onderzoek bekend, waarin dit wél het geval is: in 65% van de onderzochte monsters troffen de onderzoekers sporen Folbex VA aan. Voor mierzuur en aanwezigheid hiervan in honing ligt de zaak ingewikkelder. In elke honing kan men een natuurlijk gehalte mierzuur aantreffen (27 ppm ofwel mg per kg). Het is gebleken, dat een hoge concentratie mierzuur na een bestrijding in de herfst, gedurende de winter teruggelopen is tot waarden rond de natuurlijke concentratie. Bij de smaakproef bleek echter zelfs de (te) hoge concentratie niet van invloed. Refererend aan het onderzoek van zijn collega, drs. J.D. Kerkvliet, kwam de heer De Boer op radio-activiteit en struikheidehoning. De imkers in Zwolle en omgeving hebben laten blijken hiervoor grote belangstelling te hebben. De heer Kerkvliet kon bij zijn onderzoek bouwen op een betrouwbare steekproef van de gewonnen heidehoning: 34 monsters werden ingezonden uit de omgeving van de Woldberg (Oldebroek, Wezep, Hattem). De waarden Becquerel/kg van deze monsters lagen dicht rond de grenswaarde van 600 Bq/kg, terwijl over het totaal van 74 ingezonden monsters 74% onder de grenswaarde en 26% op of boven de grenswaarde lag. De heer De Boer benadrukte twee zaken: de verantwoordelijkheid van alle imkers om bedreigingen vanuit de varroabestrijding (residu-

werking) ernstig te nemen en het enig juiste uitgangspunt in de levensmiddelenbranche: geen ondeugdelijke waar mengen met goede waar. Met andere woorden de besmette heidehoning niet versnijden.

Bijenmarkt te Drachten 10 september 1988

H.J.J. van den Broek

Ondanks het feit dat de markt laat in het seizoen viel, kwamen velen, en niet alleen imkers, een kijkje nemen op het Franse Pleintje en in de hal van de Amrobank. De aanvoer van bijenvolken was wat onder de maat. De bijenvolken, die te koop werden aangeboden, gingen reeds voor het begin van de markt in andere handen over. Op het Franse Pleintje stonden diverse kramen opgesteld met uiteenlopende artikelen. Veel belangstelling had de observatiekast waarin het leven van de bijen voor de leek prima zichtbaar werd gemaakt. Tevens kon men de kennis over de bijenteelt testen aan de hand van een puzzel. De puzzel werd door 159 personen beantwoord. Daarvan waren er 72 inzendingen goed. Zestig procent van de bezoekers kwam uit Drachten, de overige bezoekers uit andere plaatsen van de provincie Friesland en 10% uit Groningen, Drente, Overijssel, Gelderland, Noord- en Zuid-Holland. De prijzen zullen binnenkort op het Franse Pleintje aan de drie winnaars worden uitgereikt. In de hal van de bank werd een videofilm vertoond. Daar kon men een demonstratie honingslingeren volgen en was er onderzoek naar bijenziekten. Hier vond tevens de honingkeuring plaats door de keurmeesters, de heren Kuipers en van der Laan. Van de vele inzendingen, zelfs uit Leiden, testten de keurmeesters de honing onder meer op suikergehalte, vochtpercentage, zuiverheid, het kristalliseren en de smaak. Het niveau van de inzendingen was erg goed te noemen. Aangezien de afdeling Beetsterzwaag de meeste punten scoorde, kon de wisselbeker, die het afgelopen jaar in Wollega stond, aan de deelnemers van deze afdeling worden overhandigd.

Succesvolle Renkumse honingkeuring

Frans Janssen

Na jarenlange afwezigheid werd op 27 oktober jl. in restaurant Campman te Renkum een honingkeuring gehouden. De organisatie was in samenwerking van de imkersvereniging 'De Korenbloem' uit Renkum met de subvereniging Oosterbeek tot stand gekomen. De kwaliteit van de ruim dertig inzendingen was over het geheel zeer behoorlijk. Wel was er wat kritiek op bijvoorbeeld deksels en etiketten. Ook waren de potten niet altijd vol genoeg! 'Ons imkers bent zuinig!' De avond werd ingeleid door honingkeurmeester H. Joosten uit Renkum, die in een interessant betoog inging op de eigenschappen en de verwerking van honing. Van de kant van de ruim aanwezige pers werden nog al wat kritische vragen gesteld over het te hoge cesiumgehalte van de jongste heidehoning oogst. Deze vragen werden niet ontweken, hetgeen leidde tot een levendige discussie. Na de pauze werd een op de Ambrosiushoeve vervaardigde videofilm gepresenteerd, waarin ondubbelzinnig het nut van de bijen voor de bestuiving werd aangetoond. Hierna kon men overgaan tot het bekend maken van de namen van de prijswinnaars:

Klasse I (vloeibaar)

1. M. van Rij, Renkum, 100 punten. Wisselbeker

2. J. Hartgers, Oosterbeek, 99 punten
3. F.G.A. Janssen, Heelsom, 96 punten

Klasse II (gekristalliseerd)

1. A. Hoogkamp, Renkum, 96 punten. Wisselbeker
2. J. Hartgers, Oosterbeek, 95 punten
3. H. Joosten, Renkum, 92 punten

Klasse III (kristalliserend)

1. H. Joosten, Renkum, 99 punten. Wisselbeker
2. H. Joosten, Renkum, 98 punten
3. J. Hartgers, Oosterbeek, 97 punten

Elster Honingkeurmeesters in actie. v.l.n.r. de heren H. van Gasteren, W. Hulscher en J. Jacobs.

Kennismaking met de nieuwe Hoofdbestuursleden

De groep Overijssel Oost koos als nieuwe groepsvertegenwoordiger, opvolger voor de heer G. Henseler, de heer G.J.J. Luttikhuis.

Toen ik in de beginjaren vijftig in het bezit kwam van een gevonden zwerm, kon ik niet vermoeden waartoe dit kon leiden. Mijn nieuwsgierigheid naar het wonderlijke leven van de bij was hiermee gewekt en ik wilde mijn volkje dat een onderkomen vond in een korf, zo goed mogelijk verzorgen. Bij een ervaren korfimmer werd om advies gevraagd en een serie Groentjes werden mij meegegeven om te lezen. Voila, mijn eerste kennismaking met de VBBN. In het begin imkerde ik met korven, maar ik ontdekte al gauw dat ik kasten moest hebben om honing te kunnen oogsten. Als lid en secretaris van de subvereniging Ootmarsum kwam ik in contact met vele andere imkers. Heel duidelijk heb ik ervaren hoe deze gemeenschappelijke hobby waarover je niet uitgepraat raakt, leidt tot wat men in Twente 'kunnigheid' noemt, dikwijls nog uitgroeënd tot vriendschap. Het elkaar kunnen helpen tot tevredenheid van ieder zie ik als een nuttig aspect van het houden van bijen. Een belangrijk deel van mijn activiteiten als imker is wel het jaarlijks telen

van goede koninginnen, zij het dat het een wisselend succes kan hebben. Persoonlijk vind ik dat dit telen bij iedere imker hoort en essentieel is voor de bevordering van de bijenteelt. Als secretaris van een enthousiaste groep koninginnetelers vind ik het tot mijn taak te behoren anderen te stimuleren en te helpen bij het toch wel moeilijke teeltwerk.

'Wageningen' is voor de meeste imkers een begrip, voor andere is het letterlijk en figuurlijk ver weg. Naar mijn mening omdat er nog een zekere onwetendheid bestaat van wat de VBBN zoal doet en gedaan heeft. Men is dan voornamelijk lid vanwege de voordelige suikerprijs en zal, nu dit niet meer het geval is, afhaken zodra de contributie verhoogd moet worden. Niettemin doen diverse besturen hun best hun leden voor te lichten. In alle bescheidenheid heb ik mij als doel gesteld de 'afstand' Wageningen-Twente als HB-lid te

verkleinen. Ik hoop goede contacten te kunnen onderhouden met het bestuur van de Groep Overijssel-Oost en van de verschillende verenigingen. Een uitnodiging voor een vergadering zal daarom zeer welkom zijn.

Ik ben geboren 23 juli 1929. Na de middelbare school volgde ik een opleiding als leraar. Ik was als zodanig werkzaam in Zwolle, Raalte, Oldenzaal en Enschede. Na 35 jaar ben ik thans in de VUT en daarom heb ik mijn bijeenbestaan enigszins uitgebreid. Behalve de cursus Gevorderden, heb ik ook die van de Ziektebestrijding gevolgd. Alles wat er aan lectuur over bijen maar te vinden is heeft mijn interesse.

de heer J.E.A. Hertsig werd door de groep Zuid Holland gekozen als opvolger voor de heer Th. Weyman. De heer Hertsig is werkzaam in het onderwijs en wel aan de school voor MAVO. Hiervoor heeft hij Land- en Tuinbouw en biologie gestudeerd, is gespecialiseerd in Honing en andere bijenteeltproducten en is leider van de koninginnenteeltgroep van Den Haag en omstreken. De heer Hertsig is reeds jaren leraar bijenteelt in de regio's Den Haag - Westland.

Imkeren is voor hem al meer dan veertig jaar een fascinerende bezigheid, die telkens weer nieuwe aspecten biedt om zich in te verdiepen. Hij hoopt als Hoofdbestuurslid een bijdrage te kunnen leveren in het goed functioneren van de imkerij in Nederland.

Als vervanger van de groepsvertegenwoordiger, W. van den Hoeven, van de groep Veluwe Noord, is gekozen de heer H.M.M. Hendrickx.

'Als 60 plusser, reeds vele jaren imker en sinds een jaar honingkeurmeester, heb ik thans de gelegenheid mijn ervaring in dienst van de VBBN te stellen. In het bijzonder voor de groep Veluwe Noord. Voor velen van u ben ik onbekend, daarom zal ik trachten zo spoedig mogelijk, met bestuur en leden van de subverenigingen Veluwe Noord kennis te maken.

Ik hoop op een goede samenwerking in de toekomst.

Ook de groep Drente koos een nieuwe groepsvertegenwoordiger en wel mevrouw Catherine Reuten-Reker, als opvolger voor F.E. Hoogendoorn.

Mevrouw Reuten-Reker is geboren en getogen in Eindhoven. Zij is gehuwd en moeder van vier knappe dochters! Door verandering van werkkring van haar echtgenoot kwam zij zo'n vijftien jaar geleden in Emmen terecht. Zodra de leeftijd van haar dochters dat toeliet, is zij zich aan avondstudie gaan wijden, hetgeen recentelijk geresulteerd heeft in het behalen

van het HEAO-diploma in de economisch-juridische studierichting. Momenteel is zij naarstig op zoek naar een passende functie in het noorden des lands, bij voorkeur als personeelsfunctionaris of onderwijsdeskundige. Mevrouw Reuten kan bogen op een ruime bestuurservaring. Behalve secretaresse van de subvereniging Emmen van

de VBBN heeft zij bijvoorbeeld ook zitting in de Provinciale Onderwijsraad van Drente. Zij houdt nu vier jaar bijen en heeft dit jaar vijftien volken ingewinterd, waarvan twee gehuisvest in (zelfgevluchten) korven. De korventeelt heeft haar speciale belangstelling, evenals biologische bestrijding van de varroa, koninginnenteelt en drachtplanten.

Samenstelling en adressen Bestuur V.B.B.N.

Dagelijks Bestuur

drs. P.C. Muntjewerf (Algemeen Voorzitter), Nekkerweg 66b, 1461 LE Z.O.Beerster. Tel. 02990-23461.

G. Henseler

W. v.d. Hoeven

F.E. Hoogendoorn

Th. Weyman

Bovenstaande personen maken wel deel uit van het Hoofdbestuur maar zijn geen groepsvertegenwoordiger.

Hoofdbestuur

– Groningen: R.R. Saal, Wilhelminaweg 4, 9901 CM Appingedam. Tel. 05960-27519.

– Friesland: H.J.J.v.d. Broek, Dollard 72, 9204 CR Drachten. Tel. 05120-20489.

– Drente: mw.K. Reuten-Reker, Laan v.h. Kwekebos 236, 7823 LL Emmen. Tel. 05910-23827.

F.E. Hoogendoorn, Oldenhaven, 26, 7963 SJ Ruinen. Tel. 05221-2351.

– Overijssel West: M.van Brummen, Kallenkote 24, 8345 HB Kallenkote. Tel. 05210-13796.

- Overijssel Oost: G.J.J. Luttikhuis, Potskampstraat 35, 7573 CC Oldenzaal. Tel. 05410-13649.
G. Henseler, Horstlindelaan 44, 7522 JE Enschede. Tel. 053-351398.
- Achterhoek: J. Schreurs, Nr. 142, 7116 TE Kotten. Tel. 05433-324.
- Veluwe Noord: H.M.M. Hendrickx, Kampweg 1, 3841 GJ Harderwijk. Tel. 03410-13715.
W.vd. Hoeven, J.van Ruysdaelstraat 14, 3781 XC Voorthuizen. Tel. 03429-3102.
- Veluwe Zuid: F.G.A. Janssen, Torenlaan 5, 6866 BS Heesum. Tel. 08373-14121.
- Betuwe: S.J. Gouda, Tuinstraat 10, 5317 JL Nederhemert. Tel. 04185-343.
- Utrecht: P. Peels, Bekkerstraat 12 b, 3572 SH Utrecht. Tel. 030-718454.
- Noord Holland: C.E. Jansen, Ruys de Perezlaan 30, 2111 WP Aerdenhout. Tel. 023-241846.
- Zuid Holland: J.E.A. Hertsig, Harry Hoekstraat 61,

2291 SL Wateringen. Tel. 01742-3383.

drs. Th. Weyman, H. Swartplantsoen 23, 2394 XC Hazerswoude. Tel. 01714-2606.

- Zeeland: P.R.van Assche, K. Doormanlaan 7, 4535 BP Terneuzen. Tel. 01150-12628.

- Noord Brabant: J. Wijman, Urbanusdal 32, 5551 CW Valkenswaard. Tel. 04902-17703.

- Limburg: mw.A.M. Jacobs, Aan de Weverij 41, 6291 HK Vaals. Tel. 04454-2127.

Secretariaat

VBBN, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen. Tel. 08370-22422.

Algemeen secretaresse: mw. J.M.A. Pos-van Iersel

Afdeling Handel

Bijenhuis, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen. Tel. 08370-22733.

Directeur Handel: de heer J.A. Krabbenborg.

Indiening van onderzoeksvoorstellen van het Landelijk Proefbedrijf voor Insektenbestuiving en Bijenhouderij 'Ambrosiushoeve'

Dr.Ir. C. van Heemert,
Directeur/Secretaris

In verband met de soms wat onduidelijke voorstellen betreffende ons onderzoek volgt hieronder een toelichting die ingaat op de procedure van het indienen van projecten en de criteria waaraan voorstellen moeten voldoen. Suggesties voor onderzoek op de Ambrosiushoeve zijn steeds van harte welkom. Omdat ons vele vragen bereiken, vaak met de opmerking 'kunnen jullie dat niet eens onderzoeken?', is het belangrijk te weten wanneer een bepaalde vraag vermeld kan worden in een goed onderzoeksvoorstel.

1. Er moet een bepaald probleem gesignaleerd worden, of er moet een aanleiding zijn om met een onderzoek te beginnen.
2. Op de gestelde vraag moet door middel van een praktijkproef binnen afzienbare termijn een antwoord te geven zijn. Het is goed om te bedenken dat er vele vragen zijn waarbij dit niet het geval is. Voor een aantal vragen is fundamenteel onderzoek nodig met geavanceerde apparatuur en technieken. Vele vragen kunnen zelfs nog helemaal niet aangepakt worden, omdat de nodige apparatuur en technieken nog niet bestaan, of omdat het gebied te veelomvattend is.
3. Een praktische punt. Op de Ambrosiushoeve werkt een kleine groep mensen (3 onderzoekers, 2 laboranten en 1 imker) tegelijkertijd aan verschillende projecten. In grote lijnen vallen deze projecten binnen vier thema's.:

- teelt en manipulatie van honingbijen en andere bestuivende insekten (solitaire bijen en hommels).
- Bijenziekten.
- Effecten van bestrijdingsmiddelen op honingbijen.
- Bestuivingsonderzoek.

Er is bewust voor gekozen deze thema's prioriteit te geven, omdat hier voor Nederland een aantal knelpunten ligt. Een aantal andere interessante thema's wordt niet zelf onderzocht, maar wel door de voorlichting behandeld (het CAD) op basis van onderzoek elders. Dit betreft o.a. de bijenprodukten (honing, was, propolis, stuifmeel, gif), dracht en de waarde van verschillende drachtplanten onder verschillende omstandigheden, selectie en veredeling van de honingbij etc. Het is beter een beperkt aantal zaken goed te doen, dan te veel zaken half. Wanneer aan de bovengenoemde voorwaarden (is het een probleem, is het in korte tijd oplosbaar en is het praktisch uitvoerbaar) is voldaan en er een lijstje is ontstaan van onderzoeksvoorstellen, die door de Ambrosiushoeve onderzocht kunnen worden en die binnen het geschetste kader vallen, moet worden afgewogen wat de kosten en de baten zijn. Met andere woorden: hoeveel kost het onderzoek aan tijd, materiaal en bijenvolken en als er een duidelijk antwoord komt, wat hebben we er dan aan. Overigens blijft hierbij gelden dat er gestreefd wordt naar een harmonisch evenwicht tussen de tijd

die specifiek aan bestuivingszaken besteed wordt en specifiek aan bijenzaken. Nadat de voorstellen door onderzoekers en bestuur zijn besproken, beslist het bestuur welke projecten in het lopende programma worden opgenomen.

Praktisch gesproken ziet het protocol voor indiening van onderzoeksvoorstellen er zo uit:

1. In het voorjaar wordt er een oproep voor het indienen van onderzoeksvoorstellen in enkele tuinbouw- en bijenbladen geplaatst.
2. Vóór 1 augustus dienen de voorstellen, die via de organisaties tevoren ingezameld worden, binnen te zijn bij het Landelijk Proefbedrijf Ambrosius-hoeve.
3. In september bespreekt het bestuur het 1e concept-onderzoeksplan. Op basis hiervan wordt een tweede concept en een onderzoeksbegroting gemaakt.
4. In oktober wordt het 2e concept-onderzoeksplan, door de besturen van betrokken organisatie, besproken.
5. In de november/december-vergadering van het bestuur van de Ambrosius-hoeve wordt dan het definitieve onderzoeksplan voor het komende jaar vastgesteld.

Tips van het Consulentschap

Maart 1989

Waar kan de imker informatie krijgen?

Met het toenemen van de activiteiten van de bijen in het voorjaar krijgt de imker ook weer meer vragen op het gebied van het bijenhouden in de breedste zin van het woord. Om antwoorden op deze vragen te krijgen zijn er verschillende mogelijkheden. Veel imkers kunnen terecht bij hun ervaren collega's, die zich vaak gespecialiseerd hebben in bijvoorbeeld bijenziekten of drachtplanten. Naast deze imkers zijn er mensen van de overheid werkzaam op regionaal of landelijk niveau wat betreft de bijenhouderij of aanverwante gebieden. Hieronder volgen een aantal instanties die voor u van belang kunnen zijn voor de beantwoording van problemen met uw bijen.

De voorlichting

Voor informatie of vragen over bijenhouderij en bestuiving in brede zin kunt u contact opnemen met de regionaal werkende specialisten/bedrijfsvoorlichters insektenbestuiving en bijenhouderij. Deze zijn te bereiken via de verschillende Consulentschappen voor Akker- en Tuinbouw (CAT). De specialisten/bedrijfsvoorlichters insektenbestuiving en bijenhouderij zijn:

- C. Smeekens voor de provincies Zeeland, N-Brabant en Z-Holland. CAT Barendrecht. Tel. 01806-12177.
- L. Hensels voor de provincies Limburg en Gelderland. CAT Roermond. Tel. 04750-34251.
- G.J. Elbers voor de overige provincies. CAT Lelystad. Tel. 03200-22666.

Door de grote werkgebieden zijn de voorlichters veel op pad en soms moeilijk te bereiken. 's Maandags maakt u de beste kans direct met hen in contact te komen. Zijn zij niet aanwezig, vraag dan waar en wanneer u ze wel kunt bereiken. Schrijf de telefoonnummers op en bewaar ze bij uw imkermateriaal.

Bijenziekten

Bij het optreden van bijenziekten kunt u op werkdagen tussen 9 en 10 uur het landelijke telefoonnummer bellen voor het melden van bijenziekten. Het nummer is 08380-25044. Blijkt onderzoek nodig, dan zal dit kosteloos voor u worden uitgevoerd. U krijgt dan schriftelijk uitslag met een praktisch advies. Met vragen over dit advies kunt u terecht bij de regionale voorlichter.

Sterfte door bespuitingen

In geval van spuutschade dient men de Algemene Inspectie Dienst (AID) op te bellen. De AID is een onderdeel van het Ministerie van Landbouw en Visserij en de dienst is verdeeld in 3 inspecties:

- Inspectie Noord en Oost met kantoor te Zwolle. Tel. 038-219674.
- Inspectie West met kantoor te Alphen a/d Rijn. Tel. 01720-73691.
- Inspectie Zuid met kantoor te Eindhoven. Tel. 040-513703.

(Het kantoor van de Inspectie Zuid was eerst in Tilburg gevestigd). De AID is 24 uur per dag en 7 dagen per week bereikbaar. Hoe sneller u reageert in geval van spuutschade, hoe meer kans er is dat de zaak goed geregeld wordt.

Voederdeeg of wilgendrucht

Voederdegen kunnen nooit natuurlijk stuifmeel vervangen. In het voorjaar vormen wilgen een belangrijke stuifmeeldracht. Het verzamelde stuifmeel van wilgen is dan vers en van goede kwaliteit. Voeren we een deeg waaraan stuifmeel is toegevoegd, dan is de kwaliteit van stuifmeel altijd hoger. Een bijkomend feit is dat stuifmeel van voederdeeg bij de oudere bijen terecht komt. Deze kunnen dit niet meer verwerken, zodat het verloren gaat. Bijen kunnen alleen in het larvestadium en als zeer jonge bijenwitten verteren en opslaan in hun lichaam. Met de gevormde voorraad moeten zij de rest van hun leven doen. Het reizen naar de wilg is daarom zinvol. Plaats de bijen in de luwte en niet op het meest zonnige plekje. De bijen worden naar buiten gelokt door de warmte. Verlaten zij de luwte, dan is het gevaar van verkleumen groot.

Kast gesloten houden en alleen waarnemen en noteren

In deze maand wordt het geduld van de imker op de proef gesteld. Door alleen waarnemen kan men al veel te weten komen over de toestand van de volken. Volken die opvallen, omdat de bijen minder vliegen, kunnen nog in winterrust zijn, maar ze kunnen ook verzwakt zijn door voedseltekort en/of ziekte. Betrek in uw oordeel ook de informatie die de varroalade kan geven (zie tips februari). Nood breekt wetten en bij een tekort aan voer moet u wel ingrijpen. Is een volk dood, probeer dan via uw gegevens erachter te komen wat de oorzaak is. Zijn er veel verkleumde bijen in de buurt van een kast, probeer dan de oorzaak te achterhalen. Het opwarmen en terugzetten kan een bron van infectie vormen. Het zijn niet de gezondste bijen die verkleumen. Hou de stelregel vast, dat je niet in de bijen moet werken beneden de 15 °C, al is dit soms moeilijk.

Kleur, plaats en vorm van uitwerpselen

Als er zich veel uitwerpselen bij het vliegplat, vliegplank en over de kast bevinden, wijst dit in de richting van ziekte. Dunne, vloeibare uitwerpselen die er geel uitzien, wijzen op Nosema. Bekijk tevens de darmen van een aantal bijen. Stinken deze en zien ze er melkachtig uit, dan heeft u te maken met een Nosemabesmetting (Microscopisch onderzoek moet zekerheid geven). Afhankelijk van de besmetting het volk afzwavelen of behandelen met Fumidil-B. Verenig een besmet volk nooit. Ontsmet de ramen en kast voor hergebruik. Fumidil-B is een middel dat tegen Nosema werkt. Het nadeel is dat het alleen de kenmerken, maar niet de oorzaak bestrijdt. Een goede stuifmeelvoorziening, het gehele jaar door, en het ontsmetten van materiaal voorkomt Nosema. Wilt u meer weten, vraag dan de folder (nr.5) 'Nosema en Amoebe' aan bij de voorlichting. Bruin gekleurde uitwerpselen met heldere stuifmeelkorreltjes op vliegplank en kast kunnen wijzen op roer. Verstoring, voeren met verontreinigde suiker en het laten overwinteren op honing verhogen de kans op roer. Afhankelijk van het weer kunt u het volk op schone raat zetten en met vloeibaar voedsel voeren. In tegenstelling tot Nosema is roer niet besmettelijk.

Gedrag van de bijen aan het vliegplat

De reinigingsvlucht is voor de bijen een noodzakelijke gebeurtenis. Zijn de bijen onrustig en opgewonden aan het eind van de reinigingsvlucht, dan kan het volk moerloos zijn. Luister 's avonds aan de kast, waar u het onrustige gedrag hebt waargenomen. Een moerloos volk huult en bruist, terwijl een moergoed volk zoemt. Noteer de verdachte volken en controleer ze zo gauw mogelijk. Wanneer bijen stuifmeel binnen brengen, kunt u ervan uitgaan dat het volk broed te verzorgen heeft en dus moergoed zal zijn. Stuifmeelvervangers aanbieden is niet zinvol in het vroege voorjaar. Besteed de energie liever aan

drachtverbetering in voor- en najaar. Winterbijen hebben als het goed is een optimaal vet-eiwitlichaam kunnen vormen in het najaar. Deze reserve met een goede stuifmeelvoorziening in het voorjaar geeft de volken de kans zich goed te ontwikkelen.

Antwoorden van 'Bent u bij?'

1. Fout. Zeer waarschijnlijk is de koningin in het najaar verloren gegaan. Via een nood- of reddcel is nog wel een koningin geboren, maar door het gevorderde seizoen kon geen paring meer plaats vinden. Uit de onbevuchte eitjes worden alleen darren geboren.
2. Fout. De darrebroedige koningin legt de eitjes in werkstercellen. Door de beperkte ruimte worden daaruit kleinere darren geboren.
3. Fout. De bijen zijn aan het broed trekken; een gevolg van voedselgebrek. het jongste broed wordt door de bijen opgegeten en de huidjes van oudere larven worden uit de woning verwijderd.
4. Fout. Alleen de eitjes van de wasmot zijn bestand tegen lage temperaturen. Pas bij zachter weer in het voorjaar kunnen zich uit de eitjes larven ontwikkelen.
5. Goed. Gebruik weinig of geen rook, til voorzichtig de dekplank op en u ziet precies waar het volk zit. Als u niet direct van bovenaf ziet of er broed is, til dan het middelste raam een klein eindje omhoog. Alles in orde? Is er nog voer genoeg? Dan gauw de boel weer sluiten en hopen op een fantastisch bijenseizoen.
6. Goed. Het is de *Salix semperflorens*. Tijdens de Algemene Vergadering 1988 werden voor elke subvereniging twee stekken beschikbaar besteld.

Kort verslag van de koolzaad-dracht in de Flevopolder 1988

Fam. L. de Jong, Bemmeloord

Heel vroeg stond het koolzaad al in bloei, waardoor er een aantal volken minder geplaatst zijn dan in het jaar 1987. Veel imkers hadden namelijk nog volken op het fruit staan. De honingopbrengst was goed te noemen, mits men goede volken had. Op dit moment is er ± 2800 ha ingezaaid, wat minder dan voorgaande jaren. Het staat er goed op (maar het kan nog uitvriezen). Daarom vraag ik u om zo spoedig mogelijk in te schrijven, dan hebben wij wat tijd om u in te delen. Toch hebben wij een paar mededelingen: zoals u weet zijn er ook het afgelopen jaar, ondanks onze controles, weer enkele volken gestolen en dit zijn er nog teveel. Daarom vragen wij uw medewerking.

- Als u naar de polder komt zorg dan dat u uw vergunning bij u hebt. U mag immers alleen het koolzaad betreden met vergunning. Voorschrift is ook: Neemt u de kortste weg vanaf de openbare weg naar uw bijenstand in het koolzaad.
- Mocht u iets verdachts zien in het koolzaad meldt u dit even bij ons met eventuele gegevens zoals bijvoorbeeld kenteken van de auto. Bij voorbaat onze dank.

Wijziging plaatsen

Door ziekte van de heer C. Vos uit Huizen zullen wij de inschrijvingen en plaatsing voor onze rekening nemen.

U kunt zich inschrijven door een briefje te zenden naar Fam. L. de Jong, Molenwei 59, 6681 BS Bommel. Tel. 08811-61887, met vermelding van uw naam, adres, woonplaats, telefoonnummer en de datum van versturen. Wilt u ook melden met hoeveel volken u naar het koolzaad of de distel denkt te komen.

14 maart Zenderen

De Carnicacclub Twente organiseert voor alle imkers in de regio een koninginneteeltavond op dinsdag 14 maart, aanvang 19.30 uur in de Middelbare Agrarische School, Hertmerweg 42 te Zenderen bij Borne.

De heer J.L. Trip uit Houten zal spreken over 'koninginneteelt in het algemeen' en over de wijze waarop hijzelf zijn koninginnen teelt. Er zal gelegenheid geboden worden om actuele zaken te bespreken en om tijdens de pauze instructiemateriaal te bezichtigen. Tevens zullen er mededelingen gedaan worden t.a.v. de activiteiten voor het nieuwe seizoen.

Gezien het instructief karakter wordt deze avond bijzonder interessant voor imkers die de kwaliteit van hun bijen willen verbeteren.

Cursussen

De subvereniging Bussum organiseert, in samenwerking met enkele subverenigingen uit het Gooi, weer een beginnerscursus, welke zal starten op dinsdag 7 maart 1989. Inl.: J.M. Verrier, Pr. Irenehof 43, 1411 CB Naarden. Tel. 02159-421277.

De werkgroep Landschapsbeheer uit Winterswijk organiseert een snoeicursus hoogstambomen. Inl. bij: Ronald van Harxen. Tel. 05443-75301.

Studiemiddag op woensdag 5 april van 13.30 - 16.00 uur, over het gebruik van de bijenleskist voor basis- en voortgezet onderwijs, op het schooltuincomplex ter hoogte van het NS station, De Vlughtlaan te Amsterdam. Inl.bij: Sjeff Szarzynski, Dirk Deutekompad 12, 1063 DA Amsterdam. Tel. 020-133252.

11 maart Wageningen

Algemene Ledenvergadering VBBN in het IAC, Lawickse Allee 11 te Wageningen. De agenda en verdere informatie kunt u vinden in het februari nummer.

24 maart Emmen

Bijenmarkt te Emmen. Inl. bij: W.de Kleine. Tel. 05910-21958.

25 maart Etten Leur

Bijenmarkt te Etten Leur.

27 maart Schaik

Bijenmarkt te Schaik in en bij café 'De Postduif'. De markt duurt van 10.00-12.30 uur. Inl.bij: H. vd. Heijden. Tel. 08866-1641.

31 maart Leiderdorp

De heer J. Kaal zal ons tijdens deze bijeenkomst vertellen over 'winning en bereiding van propolis'. In Wijkcentrum 'Zijkwartier', Van der Marckstraat 19 te Leiderdorp. Inl. bij: mw. E. vd. Pavert. Tel. 071-220378.

1 april Zenderen

Bijenmarkt op de parkeerplaats van restaurant 't Loar', Hoofdstraat 26 te Zenderen. De markt begint om 08.00 uur en duurt tot ± 12.00 uur. Inl. bij: de heer Hilverdink. Tel. 05407-61991.

3 april Hilversum

De heer Mostert zal een lezing houden over 'Drachtplanten in het openbaar groen'. Deze avond zal beginnen om 20.00 uur in Bezoekerscentrum 'Corversbos' van Natuurmonumenten, Vaartweg 202 te Hilversum. Inl. bij: W. vd. Wolk. Tel. 035-46897.

8 april Driebergen

De bijenmarkt in Driebergen is zo langzamerhand een begrip geworden. De markt wordt gehouden op de terreinen van de Bosrandschool aan de Arnhemse Bovenweg. De markt is de grootste in het voorjaar en is prijsbepalend voor de rest van het land. Vorig jaar werden er 150 volken verhandeld. Iedereen kan gebruikte korven, kasten en andere imkerartikelen aanvoeren en verhandelen. Er zijn verschillende demonstraties zoals: strovlechten en stoelmatten. Voor redelijke prijzen kunnen de (bijen)planten voor de komende zomer gekocht worden. Komt allen op 8 april naar Driebergen. Markt open van 07.00–12.00 uur. Inl. bij: J. Dommerholt. Tel. 03430-14820.

8 april Bostel

Bijenmarkt op het terrein van de Middelbare Agrarische School aan de Past. Erasstraat te Bostel. Tel. 04116-72431.

15 april Dordrecht

50-ste Bijenmarkt op het Beverwijksplein te Dordrecht. De markt duurt van 09.00–16.00 uur. Inl. bij: A. Stremmer. Tel. 078-158677.

15 april Leiden

Ruilmarkt drachtplanten. Op deze morgen zal het Heempark aan de Oegstgeesterweg te Leiden speciaal opengesteld zijn als locatie voor het ruilen van drachtplanten: bomen, heesters, vaste planten, bol- en knolgewassen en één- en tweejarige planten.

15 april Kesteren

Bijenmarkt bij 't Ambtshuis' op het Dorpsplein. De markt duurt van 07.00–12.00 uur. Inl. bij: C.J.J. van Brenk. Tel. 03449-2157.

22 april Zutphen

In verband met de opening van onze nieuwe bijenstal in het David de Gorterpark aan de Weg naar Vieraker (bij het Joodse Kerkhof) te Zutphen, zal er op zaterdag 22 april van 10.30–15.30 uur een open dag worden gehouden. De officiële opening zal om 11.00 uur plaatsvinden door mw.A. Derksen-Jansen, Wethouder der Gemeente Zutphen. Ondermeer aanwezig een kraam met honing en imkersartikelen tegen scherpe prijzen. Belangstellenden zijn van harte welkom; u kunt dan met eigen ogen het nieuwe onderkomen van onze bijen aanschouwen. Eventueel is voor de echtgenote en kinderen een bezoek aan de naastgelegen kinderboerderij de moeite waard.

28 april Leiderdorp

Tijdens deze avond, in Muzenhof, Cor Gordijnsingel te Leiderdorp, zal een diaprojectie gehouden worden over zaken die te maken hebben met bijen en bijenteelt. In samenwerking met Poolse bezoekers zal tevens aandacht besteed worden aan bedrijfsmethoden in Polen.

30 april Groenlo

Bijenmarkt bij hotel 'Meijer' aan de Ruurloseweg 1 te Groenlo. De markt wordt gehouden van 08.00–13.00 uur. Inl. bij: J.W. Dammers. Tel. 05440-62173.

6 mei Baarlo

Bijenmarkt op de markt in Baarlo(L.). Aanvang 09.00 uur. Inl. bij: J. van Wijlick. Tel. 04707-1420.

6 mei Hilvarenbeek

Open Dag arboretum Hilvarenbeek georganiseerd door 'Vrienden van Ambrosiushoeve'.

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

TE KOOP: bloemenhoning in emmers van 20 of 40 kg. Tevens Spaarkastonderdelen. Tel. 02998-1909.

TE KOOP: 6-raams vertinde honingslinger z.g.a.n. Tel. 08819-73755 (Elst Gld.) Graag bellen tussen 19.00–20.00 uur.

TE KOOP: 8 bijenvolken (behandeld tegen varroa) + partij natuurhooi en Nootzoetraapzaad. J. Dols. Tel. 05991-1919 (Onstwedde).

TE KOOP: bijenvolken + zonnewassmelter + observatiekast. Tel. 08380-23059 (Ede).

TE KOOP: zuivere Nederlandse koolzaad-, zomer- en heidehoning in emmers van 14 kg netto. Tel. 05453-1443 (Rekken, Gld.)

TE KOOP: enkele nieuwe simplex- en spaarkasten 10- en 6-ramers. W.B.P. en/of Red Cedar compleet met voerbak en gaasbodems met schuiflade. Tel. 08355-1107 (Dinxperlo) na 18.00 uur.

TE KOOP GEVRAAGD: bijenvolken op ramen. Tel. 02153-83466.

TE KOOP GEVRAAGD: 3-raams honingslinger en kunststraatgietvorm. Van Gurp. Tel. 085-332301 (Oosterbeek).

GEVRAAGD: (oude) jaargangen van Bijenteelt (Groentjes). Opgave, aantal en gewenste prijs (lieft schriftelijk) aan Berckmans, Smeyersmark 6, 1540 Herne België. Tel. 02-3961320.

TE HUUR: Luino, Lago Maggiore (It.) Sunclass Bungalow. Tel. 05920-42115.

TE HUUR: gerieflijk verbouwd voorhuis van hobbyboerderij, voor weekend en vakantie, bij bos, fietsen aanwezig, geschikt voor kinderen. Tel. 05296-2939.

TE HUUR: huis in Z-Zweden, 2 boten, 6 fietsen, nostalgisch toilet. f 350, - per week. Inl. 05907-3528 (visicom).

In het natuurpark de 'Haut Languedoc' hebben Thea en Nico Oudhof op hun SVR camping (40 pl.) en verhuur van zomerhuisjes alles wat een natuurliefhebber en imker zich kan wensen. Midden tussen drie meren en een onverwachte verscheidenheid in landschap. Domaine du Pioch, 34330 Fraïsse s/Agout Frankrijk. Tel. 09-3367976172.

The Indian Bee Journal, international in appeal, keeps you up to date with Beekeeping Development in India and the world. Annual subscription rate: individuals £ 10. - . Write: Managing editor, 1325 Sadshiv Peth, Pune 411 030 India.

MEER KWALITEIT, VOOR MINDER GELD

- * Bijenteelt-producten
- * Imkers-benodigdheden
- * Houtbewerking; speciaalopdrachten
- * Dienstverl., kurs., advies, etc.

Vraag nu gratis prijslijst en verkoopadressen aan.

Imkerij; onderwijs-proef-bedrijf i.o.
Postbus 2150 / Zuidbuurt 91
(op afspr. en iedere za.)
VLAARDINGEN tel. 010 - 4746685

*Land*inzicht

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **weder-verkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

"niet de grootste, wel de goedkoopste"

Wederverkopers honing, opgelet!

Kleine/Grote hoeveelheden Honing.
1e kwaliteit/scherpe prijzen!

JANNEKE de JONG - ROTTERDAM

Tel. 010-4224871

ProPol Apitherapie Produkten

Biedt U de BEST WERKZAME en
MEEST COMPLETE serie

PROPOLIS PRODUKTEN

Maar ProPol is ook hét adres voor
**HONINGZEEPJES, KONINGINNEGELEI,
STUIFMEEL, AMBROSIA HONINGWIJNEN** enz.

Onze produkten zijn o.a. verkrijgbaar bij HET BIJEN-
HUIS: de HH HANDELAREN en diverse
IMKERDEPOTS.

Vraag het (GRATIS) informatieboekje!!!

Bovendien bevat ons assortiment een serie leuke
geschenkartikelen
(van o.a. Haslinger - Oostenrijk)

Propol Apitherapie Produkten
Ronde Hoep Oost 15 / tel.: 02963-4593
1191 KB Ouderkerk a/d Amstel

per 1-1-'90:
05430-64420
TUSSEN 19.00-21.00

UITERLIJKE BESTELDATUM 1 MEI
1000 CROCUSSEN f 60,-
levering sept./okt.

HET ADRES VOOR AL UW DRACHTPLANTEN
O.A. VASTEPLANTEN, ZADEN EN
BLOEMBOLLEN

DOEK OP DE BIJENMARKTEN

MAART ZOEMERS:

MEER DAN 25 DEPOTS

NIEUW BOEK IN DE VERKOOP

PRAKTISCHE GIDS VOOR DE BIJENTEELT door E. de Meyer

Een uitstekende verzorgd boek, voorzien van een aantal
kleurenfoto's, prettig leesbaar en met praktische tips.
Uitgegeven door Europese bijenteelt Uitgaven te Brussel.

Art. nr. 96707

f 44,75

Op pagina 3 van de Prijslijst staan alle openingstijden
van onze Depots.

*altijd
dichtbij.*

HET BIJENHUIS

WAGENINGEN

Alle prijzen zijn af Bijenhuis-Wageningen

Friesland: H. Akkerman, Oosterwoldseweg 47, 8421 RP Oldeberkoop, tel. 05164-439.

Groningen: Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8, 9626 TE Schildwolde, tel. 05982-1455.

Onstwedde: H. Bessembinder, Wessinghuizenweg 18, 9591 VJ Onstwedde, tel. 05991-1226.

Emmen e.o.: J.A. van Groningen, Vaart Z.Z. 124, 7833 AG Nieuw Amsterdam, tel. 05915-52721.

Assen: Mevr. J. Blomsma-Mast, Drenslaan 90, 9407 JA Assen, tel. 05920-45277.

Staphorst: W. Bloemert, Lankhorsterweg 28, 7951 PP Staphorst, tel. 05220-52865.

Vriezeveen: G.J.L. ten Cate, Verzetstraat 54, 7671 GL Vriezeveen, tel. 05499-63040.

Enschede e.o.: A.M. Spit, Stemlandeweg 21, 7548 BV Boekelo, tel. 05428-2703.

Reggedal: H. Jansen, Lochemseweg 7, 7475 PA Markelo, tel. 05475-1238.

Gorssel e.o.: G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG Gorssel, tel. 05759-2468.

Achterhoek: B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle, tel. 05736-479. Winterswijk: Mw. M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk, tel. 05435-239.

Eveland: Mw. H. Mulder-Scheepmaker, Boeier 04-58, 8242 CL Lelystad, tel. 03200-40393.

Epe e.o.: Coöp. Novaco, Paasvuurweg 7, 8161 CA Epe, tel. 05780-12317.

Nunspeet: Th.G. Veenstra, Pr. Frederikstraat 13, 8081 NN Nunspeet, tel. 03412-54037.

Nijmegen e.o.: Mw. J.M. de Jong, Spoorstraat 3, 6663 AE Lent, tel. 080-234357.

Bunnik/Houten: B.Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik, tel. 03405-61742.

't Gooi: Imkerij 't Schuurtje, Oude Loosdrechtseweg 115, 1231 LS Loosdrecht, tel. 02158-4104.

West-Friesland: Klaas Verlaet, Ganker 11, 1654 JH Benningbroek, tel. 02297-2325.

Noord-Holland: H.S. Homburg, Velsersduinweg 165, 1971 ZB IJmuiden, tel. 02550-21530.

Rotterdam: Mw. en dhr. Schmitz, Molecatensingel 266, 3077 SH Rotterdam, tel. 010-4833944.

Gouda: C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht, tel. 01802-1227.

Schouwen-Duiveland: C.L. v.d. Wekken, Provincialeweg 5, 4321 SM Kerkwerve, tel. 01110-14821.

Walcheren: A. Verboren, Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke, tel. 01189-1499.

Zeeuws-Vlaanderen: Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwvliet, tel. 01171-1458.

Idem: K.J. Wolfert, Pr. Mauritsstraat 21, 4571 HB Axel, tel. 01155-2720.

Noord-Brabant: A. Pel, 't Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot, tel. 04997-72096.

Zuid-Limburg: G. Bruls, Altaarstraat 26, 6365 AK Schinnen, tel. 04493-1255.